

Màster Tesi

Nom del treball:

***Anàlisis de les possibilitats d'inclusió de la
Menorca talaiòtica a la llista del Patrimoni Mundial***

MÀSTER EN TURISME CULTURAL

Convocatòria: Segona

Autora: Jéssica Echevarría Navarro

Director: Gabriel Alcalde

Data de lliurament: 3 de setembre 2014

Agraïments

Per l'elaboració d'aquest treball he d'agrair a les següents persones la seva ajuda, ja que sense la seva col·laboració no hagués estat possible:

- Al meu tutor, Gabriel Alcalde, per mostrar-se sempre disponible i col·laborar d'una forma activa en aquests treballs, animant-me de forma contínua.
- A Cristòbal Marqués Palliser (vicepresident del departament de cultura del Consell Insular de Menorca) per, a més de ser un amic, sempre mostrar interès en aquesta investigació i donar-me tota la informació que m'era necessària en tot moment.
- A Simon Gornés (el meu tutor a les pràctiques en el Consell Insular de Menorca dintre del projecte *Menorca Talaiòtica*) per oferir-me la oportunitat de treballar en aquest projecte i descobrir la meva passió per la investigació.
- A Carmen Lara (directora de Fundació Destí Menorca) per, a més de mostrar-me l'amor per l'arqueologia ja fa anys enrere, facilitar-me molta informació sobre *Menorca Talaiòtica* gràcies a la seva participació en el projecte.
- A l'Associació Museu Amics Menorca i els seus arqueòlegs per mostrar-me, aquell estiu del 2009, que l'arqueologia és un plaer que s'ha de gaudir i que Menorca té una prehistòria rica que tots haurien de conèixer.
- A Xavier Patiño (professor de Llatí i Grec al IES Cap de Llevant i col·laborador al Institut d'Estudis Menorquins) per facilitar-me els contactes dels treballadors de la secció d'Història i Arqueologia de l'Institut d'Estudis Menorquins.
- A Damià Coll (llicenciat en Història del IES Cap de Llevant) per ser un bon professor i, sobretot, un gran amic que em va mostrar l'amor per la història de l'illa i sempre s'ha mostrat entusiasmada pel projecte i la investigació, prestant tota l'ajuda que li fos possible.
- A Amador Marí Puig (Cap de la Secció d'Història i Arqueologia de l'Institut d'Estudis Menorquins) per ser sempre tan amable i respondre els meus dubtes sobre els recintes arqueològics de Menorca d'una forma tan ràpida. Per donar-me l'accés al document *Cultura Talaiòtica Menorca*.

- A Lucile Smirnov (Head of ICOMOS Documentation Center) per donar-me informació sobre la gestió que realitza ICOMOS en relació la UNESCO i les candidatures.
- A Nuria Rivero Barajas (membre del Comitè Espanyol de ICOM) per facilitar tota la informació sol·licitada i mostrar-me on podria trobar més informació en relació a la investigació.
- Als meus companys del màster per sempre mostrar interès per la meua illa i pels recursos que aquesta té, donant tota l'ajuda que els hi fos possible.
- A les meves amigues de Menorca (l'Aida, la Noemi i la Jennifer) perquè sempre seran elles i sempre s'han mostrat dispostes a acompanyar-me a visitar els monuments.
- A la Júlia, per ser un recolzament sempre, i per donar-me ànims en tots els moments des que la conec.
- A l'Aitor, per ser un amic com cap, per ser el primer en animar-me en cada passa en el meu camí en relació als estudis. Per creure en mi.
- I, sobretot, als meus pares, perquè sense ells no hagués arribat al lloc on estic ara i perquè la seva ajuda, recolzament i opinió ha estat essencial i necessària sempre.

A tots ells, gràcies. Moltes gràcies.

Índex

Agraïments	Pàg. 2
Índex	Pàg. 4
Introducció	Pàg. 5
Hipòtesis	Pàg. 8
Objectius i justificació	Pàg. 9
La convenció del Patrimoni Mundial	Pàg. 10
Les inclusions a la Llista del Patrimoni Mundial	Pàg. 24
Conjunts arqueològics Patrimoni Mundial	Pàg. 25
La Menorca talaiòtica: 32 recintes arqueològics	Pàg. 36
Comparativa: Les possibilitats de Menorca	Pàg. 44
Conclusions i propostes de futur	Pàg. 49
Bibliografia	Pàg. 52
Annex	Pàg. 56

Introducció

El tema escollit per aquest treball d'investigació, "Anàlisi de les possibilitats d'inclusió de la Menorca talaiòtica a la Llista del Patrimoni Mundial", té com a objectiu principal analitzar les possibilitats que té el conjunt talaiòtic de l'illa per ser nombrat Patrimoni Mundial per la UNESCO.

Les motivacions que em porten a treballar aquest tema van començar anys enrere quan em trobava excavant en el recinte arqueològic de Torre d'en Galmés i observava que el jaciment no el visitaven més que una o dues famílies al llarg de la setmana en els mesos d'estiu. Aquest fet em va fer pensar que es desconeixia el territori totalment i que la oferta era, realment, únicament de sol i platja i això em va impactar perquè em venien al cap llocs amb béns arqueològics on, tot i que la principal motivació per visitar la illa fos la platja, s'inclouen en l'oferta turística els seus béns patrimonials.

La meva procedència menorquina i els desitjos d'aconseguir que l'illa deixi de ser, únicament, un destí de sol i platja em porten a intentar intervenir en aquest camp tan actual a l'illa per, d'aquesta forma, intentar buscar recursos millors i alternatives per una illa que podria combinar el sol i la platja amb la gran quantitat de potència cultural que té i no explota, ja que molts turistes desconeixen la existència d'elements culturals de gran importància: talaiots, navetes, recintes de taula... Alguns dels quals són béns que es troben, únicament, a Menorca com, per exemple, les taules.

El fet de que Menorca aconseguís aquesta declaració potenciaria el nombre de visitants que anirien a l'illa en estacions diferents a les de l'estiu, ja que atrauria la curiositat de molts pel fet de ser anomenat "Lloc Patrimoni Mundial" i per la rellevància que això genera en tots els espais que ho aconsegueixen.

Per poder començar a elaborar aquest treball, les preguntes d'investigació són diverses: Quines possibilitats té el conjunt talaiòtic de Menorca d'aconseguir se Patrimoni Mundial? És viable? És possible?

Per l'estudi d'aquest treball, inicialment analitzaré la forma de protecció del patrimoni que planteja la UNESCO basada en les declaracions de béns excepcionals. Per mitjà de publicacions diverses analitzaré com funciona l'organització i, sobretot, com es gestionen i aconsegueixen les declaracions de Patrimoni Mundial.

Seguidament presentaré els diferents poblats talaiòtics de l'illa que volen incloure's en la declaració per conèixer les seves qualitats i l'estat en que es troben. En relació a la informació dels 32 elements a declarar elaboraré unes fitxes sobre els jaciments.

El tercer pas del treball serà analitzar tots els elements ja declarats Patrimoni Mundial i fer-ne una selecció dels que tenen característiques semblants als monuments talaiòtics de l'illa per tal de saber si existeixen monuments amb atributs semblants. Aquests resultats, les explicacions dels monuments ja declarats i els criteris amb els que es varen basar les declaracions seran posats en comparació amb les conjunts menorquins per descobrir, d'aquesta forma, quines són les possibilitats de declaració coneixent la quantitat d'elements semblants que ja formen part de Patrimoni Mundial.

Finalment, faré algunes propostes de millores, en el cas de que fossin necessàries que, al meu entendre, poden ajudar a que l'illa aconsegueixi el propòsit de ser nomenada Patrimoni Mundial. També presentaré algunes propostes en relació a les formes de gestió d'aquests elements un cop aconsegueixin el seu propòsit per així conservar la declaració i, sobretot, presentaré algunes estratègies que al meu entendre poden cuidar de la forma més adient la riquesa cultural de l'illa.

Aquest tema és de gran importància per l'illa, ja que seria un pas gegantí en la lluita per la desestacionalització de la zona i per aconseguir, per tant, que Menorca es convertís en un destí, també, cultural.

Per tant, l'estima per l'illa on vaig néixer, l'arqueologia i el fet de desitjar que el turisme deixi de ser estacionari em porten a escollir aquest tema, el qual serà molt enriquidor i m'ajudarà a conèixer millor la pròpia illa i tot el que conté.

Hipòtesi

La meua hipòtesi en el desenvolupament del meu treball és que Menorca Talaiòtica és un conjunt únic i una proposta de gran interès patrimonial i que té mèrits suficients per ser inclosa en la Llista del Patrimoni Mundial.

Aquesta afirmació es basa en la constatació que analitzant els criteris de Patrimoni Mundial, crec que en compleix diversos d'aquests. Concretament considero que la proposta es podria basar en els criteris i, iii, iv o v, ja sigui de forma simultània o bé escollint aquells que millor responguin a la proposta:

- Criteri i: Representar una obra mestre del geni o creador humà.
- Criteri iii: Aportar un testimoni únic o, al menys, excepcional de la tradició cultural o de la civilització existent o ja desapareguda.
- Criteri iv: Oferir un exemple eminent d'un tipus d'edifici, conjunt arquitectònic o tecnològic o paisatge, que il·lustra una etapa significativa de la història.
- Criteri v: Ser un exemple eminent d'una tradició d'assentament humà, utilització del mar o de la terra, que sigui representativa d'una cultura o de la interacció humana com el medi ambient, especialment quan aquest es torni vulnerable davant l'impacte de canvis irreversibles.

Tot i això hi ha alguns aspectes negatius que cal tenir en consideració i, si cal, esmentar per aconseguir l'èxit de la proposta corregint-los. Tot i la gran riquesa cultural i patrimonial del lloc i ser un espai únic en el món que podria aconseguir el seu propòsit, crec que la zona té problemes de gestió i molts monuments no ofereixen la gestió ni els tractaments adequats per poder adquirir la declaració. Per exemple, un dels aspectes més rellevants és que molts dels jaciments resten tancats als visitants durant tot l'any obrint tant sols a l'estiu, fet que dificulta la seva visita.

Objectius i justificació

Menorca és una illa amb una gran riquesa cultural que s'oblida perquè es considera un destí, únicament, de sol i platja i, per tant, molt estacionari, però la veritat és que l'illa conté un gran potencial cultural i patrimonial que no ha estat suficientment explotat encara i que contribuiria a millorar el tipus de turisme que la visita. Si des de l'illa s'apostés per un turisme cultural es podria aconseguir una major afluència de visitants anual i, a més, un usuari molt interessat per la història de l'illa i del seu patrimoni.

A partir d'aquesta constatació, els meus objectius genèrics en la realització d'aquest treball de recerca són:

- Analitzar i conèixer en profunditat els monuments talaiòtics de l'illa de Menorca.
- Analitzar conjunts arqueològics d'arreu del món que hagin aconseguit la declaració Patrimoni Mundial i conèixer els seus punts forts.
- Investigar les mancances i els punts forts dels monuments de l'illa.
- Analitzar les possibilitats de que el conjunt talaiòtic de Menorca aconsegueixi ser Patrimoni Mundial.

Els meus objectius específics són:

- Conèixer la gestió dels monuments talaiòtics de Menorca i la difusió que se'n fa d'aquests.
- Proposar un sistema de millora pels monuments menorquins que comporti un major coneixement, difusió i ús d'aquests béns patrimonials.

La convenció del Patrimoni Mundial

Els objectius que van desembocar en la creació de la UNESCO, un organisme internacional, estaven a l'entorn d'instaurar la pau i la seguretat en el món; es va crear després de la primera guerra mundial en el marc de la Lliga de Nacions. França i el Regne Unit, dos països que van patir molt la guerra, van ser els que es van decidir a crear una organització destinada a instaurar una vertadera cultura de pau i amb la pretensió de que no hi haguessin més guerres. El 16 de novembre de 1945, 37 estats van firmar la Constitució que va suposar el naixement de la UNESCO (Organització de les Nacions Unides per la Educació, la Ciència i la Cultura). La constitució de l'organització es va produir definitivament el 1946 i va ser acceptada per 20 Estats¹: Aràbia Saudi, Austràlia, Brasil, Canadà, Txecoslovàquia, Xina, Dinamarca, Egipte, Estats Units d'Amèrica, França, Grècia, Índia, Líban, Mèxic, Noruega, Nova Zelanda, Regne Unit, República Dominicana, Sudàfrica i Turquia. Cal dir, però que abans de la creació de la UNESCO hi va haver alguns acords internacionals previs en relació a la protecció del patrimoni cultural com, per exemple, la Carta d'Atenes el 1931 que suposava una col·laboració dels estats per la conservació del patrimoni artístic i arqueològic; o, anys després, la Convenció de La Haya al 1954 que buscava protegir els béns culturals en cas de conflicte armat (Bosc, 2001).

UNESCO va iniciar els seus passos, per tant, amb l'objectiu de contribuir a la pau i a la seguretat del món, a través de l'educació, la ciència, la cultura i les comunicacions després de les diverses guerres que el món havia patit. Els conflictes bèl·lics i el fet de que existissin una gran quantitat de zones analfabetitzades i milions de persones sense educació eren algunes de les problemàtiques més importants a combatre (Martínez, 2010).

En aquesta estratègia per contribuir a la pau i la seguretat a través de la unió de les nacions, s'hi gestionaren diverses activitats per aconseguir aquest propòsit. D'entre les diverses activitats i estratègies desenvolupades per UNESCO, en

¹Al 1954 la UNESCO ja contava amb 59 Estats Membre i al 2001 es comptabilitzaven 188 Estats. (Bosc, 2001). Actualment, el 2014, hi ha 193 Estats Membre en aquesta organització (<http://alturl.com/zw9sz>)

aquest treball d'investigació ens centrarem amb les relacionades amb la identificació, protecció i preservació del patrimoni mundial. Per aconseguir dits objectius patrimonials, la Organització va determinar seguir l'estratègia de reconèixer els llocs del món que posseeixen un *valor únic excepcional* a causa del seu interès històric, cultural, geogràfic o natural a través de la creació d'una llista d'elements(Bosc, 2001).

El 1960 es va portar a terme el primer moviment de gran importància per la Organització en aquest àmbit. Es volia contribuir al salvament d'Abu Simbel, a Egipte, i d'altres temples nubis que havien de quedar submergits sota les aigües del Nil com a conseqüència de la construcció de la presa d'Asuan. 50 van ser els països que van contribuir en aquesta tasca econòmicament, recollint 40 milions de dòlars (dels 80 necessaris) per poder traslladar aquests grans temples lluny de les aigües (*The World's Heritage...*,2012).

Al 1966 també es va realitzar una intervenció de gran importància a Venècia. Després de les grans inundacions de la ciutat, alguns països van contribuir a que la ciutat pogués tornar al seu anterior estat².

El 16 de novembre de 1972, a París, es va celebrar la Conferència General de la UNESCO, en la qual es va crear la Convenció de Patrimoni Mundial. Amb els antecedents comentats, aquest va ser el primer pas en ferm que va donar la seu per convertir-la en una organització real (Martínez, 2010).

En relació a aquesta convenció es pot destacar que: va ser signada per diversos països; es va definir el que podia ser inscrit o no a la Llista del Patrimoni Mundial; es van establir els deures de cada país en relació a la conservació del Patrimoni Mundial; es va establir que els estats havien de fer informes anuals sobre el Patrimoni Mundial del seu territori; i els estats es van comprometre a que la població havia de conèixer el Patrimoni Mundial i utilitzar-lo per a la seva formació. Posteriorment, es va iniciar la inscripció de béns en l'esmentada llista de Patrimoni Mundial (*Orientations devant guider...*,2012).

²UNESCO: <http://alturl.com/zw9sz>, 21 de juliol del 2014.

A partir de l'aplicació del concepte de *valor excepcional universal* es van establir deu criteris de selecció, els quals determinaven les decisions sobre si un element podia entrar o no a la llista. Els criteris que s'utilitzen són els que segueixen:

- i. Representar una obra mestre del geni o creador humà.
- ii. Testimoniar un important intercanvi de valors humans al llarg d'un període de temps o dintre d'una àrea cultural del món, en el desenvolupament de l'arquitectura o tecnologia, arts monumentals, urbanisme o disseny paisatgístic.
- iii. Aportar un testimoni únic o, almenys, excepcional d'una tradició cultural o d'una civilització existent o ja desapareguda.
- iv. Oferir un exemple eminent d'un tipus d'edifici, conjunt arquitectònic o tecnològic o paisatge, que il·lustri una etapa significativa de la història humana.
- v. Ser un exemple eminent d'una tradició d'assentament humà, utilització del mar o de la terra, que sigui representativa d'una cultura (o cultures), o de la interacció humana amb el medi ambient, especialment, quan aquests es torni vulnerable davant de l'impacte de canvis irreversibles.
- vi. Estar directa o tangiblement associat amb actes o tradicions vives, amb idees o amb creences, amb treballs artístics i literaris de destacada significació universal (El Comitè considera que aquest criteri ha d'estar, preferentment, acompanyat d'altres criteris).
- vii. Contenir fenòmens naturals superlatius o àrees d'excepcional bellesa natural i importància estètica.
- viii. Ser un dels exemples representatius d'importants etapes de la història de la terra, incloent testimonis de la vida, processos geològics creadors de formes geològiques o característiques geomòrfiques o fisiogràfiques significatives.
- ix. Ser un dels exemples eminents de processos ecològics i biològics en el curs de l'evolució dels ecosistemes.
- x. Contenir els hàbitats naturals més representatius i més importants per la conservació de la biodiversitat, incloent aquells que contenen espècies

amenaçades de destacar valor universal des del punt de vista de la ciència i la conservació (*The World's Heritage:...*, 2012).

No obstant, i a pesar d'establir aquests deu criteris, la problemàtica és que es tracta de valoracions difícils d'implementar perquè: què és el valor universal excepcional realment? Per què un element el té i un altre no? Qui decideix qui el té i qui no? Qui atribueix els criteris a un bé o els "denega"?... De manera general, doncs, podem dir que és difícil establir una regla o una normativa que abasti les diferents opinions en aquests termes i, també, en els criteris.

És important esmentar que també és difícil de determinar el concepte *valor únic excepcional* per perfilar el que es valora d'important abans de la protecció i que el pot portar a la inclusió en la Llista. El *valor universal excepcional* significaria una importància cultural o natural tan excepcional que superaria les barreres nacionals i que hauria de ser un referent per a les generacions actuals i futures (Martínez, 2010).

De manera general es pot considerar que la denominació de Patrimoni Mundial és un reconeixement que aporta la UNESCO als llocs que es considera que posseeixen l'esmentat *valor únic excepcional*, béns que pertanyen i representen a tots els pobles del món i s'han de mantenir per les generacions futures (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

El *valor únic excepcional* és un concepte que ha variat al llarg dels anys. Inicialment, la seva explicació sorgia de la catalogació dels millors béns que podrien trobar-se al món. El problema va aparèixer, però, quan aquests béns, considerats com millors, van formar part de la Llista de Patrimoni Mundial i aquesta qualitat de "millors" va derivar a "més representatius". Aquest fet provocaria, amb el pas dels anys, la idea de que la llista podia estar perdent valor i carisma, ja que el concepte dels "més representatius" es podia considerar una mostra de pèrdua de força en comparació als "millors". D'altra banda, també aquests dos conceptes són complexos a l'hora d'aplicar-los; quan es diu que són

els millors, depèn de per a qui i és difícil que ho siguin per a tothom; quan es parla dels més representatius, també depèn de per a qui ho siguin.

A rel d'aquest fet, va començar a qüestionar-se el concepte valor únic excepcional i la seva definició, ja que: Com definim el que té valor excepcional per la humanitat? Com atorguem aquest valor? A què? Per què?... Aquestes preguntes, juntament amb moltes altres, van començar a portar problemes a l'organització, ja que el criteri d'aquest valor podia, i pot, variar segons la política, el punt de vista, les persones, la cultura de cada regió... i, és que, segons com es miri una cosa pot ser valor excepcional o no i, per tant, existia (i existeix actualment) una gran dificultat davant els conceptes que envolten les declaracions, a pesar de que es poden trobar uns ítems i unes normes que es poden seguir (Martínez, 2010).

D'aquesta forma, el valor excepcional passa a ser un concepte molt subjectiu, ja que depèn de la mirada i de diversos factors que poden influenciar en la presa de decisions. És un concepte relatiu i lligat al concepte personal de cada un. Aquest fet dificulta, en conseqüència, la decisió de què ha de ser inclòs i què no a la Llista perquè, a pesar de l'existència dels ítems i de les normes ja esmentades, hi participen judicis diversos i també prejudicis.

A la idea del *valor excepcional universal* i a la existència d'uns criteris, s'afegeix que per a la UNESCO és molt rellevant la participació de la població local en el procés de proposta d'inscripció, ja que es considera imprescindible que la pròpia població tingui interès i estima a l'element a declarar (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

Per tant, el paper de la població es rellevant i és imprescindible que la població de la zona mostri estima per dits béns, estenent a partir d'aquí, la importància i rellevància que tenen per la resta de la humanitat i, per tant, la necessitat de que es protegeixin i la resta de persones del món pugui gaudir-ne (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

Per a una bona elecció i la posterior la inclusió a la Llista, també existeixen dos altres conceptes claus: integritat i autenticitat. És molt important per l'organització que els béns que es proposin per entrar en la Llista mostrin la seva autenticitat³ i integritat⁴ per tal de ser acceptats com a béns Patrimoni Mundial. Per tant, s'ha de comprendre l'element a protegir i mostrar les fonts on es mostra l'autenticitat i el seu significat. En aquest cas, les fonts d'informació també tenen una gran importància en el procés d'acceptació d'un element a la Llista (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

Cada element, abans de ser seleccionat i posteriorment inclòs a la Llista, ha de passar per un procés d'inscripció i un seguit de tràmits complexos. A més, en els últims anys es valora molt que en les declaracions potencials s'inclouin plans de gestió i es determini com es preservarà aquest patrimoni i, a l'hora, com se'n farà difusió. Un segon aspecte que es té en consideració des de fa uns anys és el fet que es presta una major atenció als conjunts que als elements aïllats o individualitzats (*Protocol per la ordenació...*, 2013).

Ara exposarem quin és el procés que se segueix per a una declaració de patrimoni mundial. El procés consisteix, primerament, en que els països que formen part de la Convenció proposen béns per la inscripció de la Llista de Patrimoni Mundial. En relació a aquesta primera tria, els Estats elaboren una relació dels béns que podrien ser inscrits a la llista passant a formar part, els seleccionats, d'una Llista Indicativa⁵. A partir dels béns que es troben en aquesta Llista Indicativa, cada Estat pot proposar la inclusió de béns a la Llista de Patrimoni Mundial amb la presentació d'expedients. Aquests expedients són analitzats per part del Centre del Patrimoni Mundial i avaluats per part d'altres òrgans independents (ICOMOS, UICN, ICCROM). A conseqüència d'aquesta avaluació el Comitè pren la decisió d'incloure o no el bé, fet que es realitza un cop a l'any. Els béns que no obtenen el "sí" són inclosos a la Llista d'espera de

³ DIEC. Autenticitat: Que expressa certesa, la qual és garantida pels seus caràcters, per les circumstàncies que hi concorren, per un acte oficial, per una formalitat legal.

⁴ DIEC. Integritat: D'una probitat perfecta, no corruptible.

⁵ Abans de ser inclosos a la Llista, cada un dels béns ha d'estar un mínim d'un any a la Llista Indicativa del seu Estat. (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

candidatures (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

L'elecció dels béns a través de llistes dificulta el procés, allargant-lo, ja que, hi ha molts béns que es queden a la llista indicativa de forma permanent o per molts anys, ja que aquestes llistes no són revisades i actualitzades d'una forma continuada. Cada membre que vol presentar una candidatura per aconseguir el títol Patrimoni Mundial la presenta i aquesta pot ser escollida o no, i en el cas de quedar-se a la Llista Indicativa⁶, potser ho farà per molts anys més (Martínez, 2010).

Quan un bé passa a formar part de la Llista de Patrimoni Mundial, aquest ha de complir unes normes en relació al bé com, per exemple, les relacionades amb la seva conservació. Si aquests requisits no es compleixen el bé protegit podrà ser descatalogat de la Llista. La realitat, però, es que molt pocs són els béns que han estat expulsats de la Llista (Martínez, 2010).

Per tant, a la dificultat de la definició de conceptes que porten a l'avaluació del bé patrimonial, s'afegeix el problema de protegir el béns patrimonials una vegada estan ja inscrits a la llista (Martínez, 2010). Aquesta dificultat es pot ampliar en determinats països en situació de conflicte o amb pocs recursos.

A l'hora de presentar propostes es convida als Estats Membre a consultar els estudis temàtics de la Llista de Patrimoni Mundial que elaboren ICOMOS i UCIN per poder identificar "llacunes" i, d'aquesta forma, harmonitzar les llistes indicatives i evitar temàtiques o tipologies que ja formen part de la Llista tornin a aparèixer. Però, finalment qui decideix quin dels elements, aparentment semblants, poden formar part de la Llista o queden exclosos perquè altres han començat a formar-ne part abans? (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

⁶La Llista Indicativa té com objectiu reflectir la diversitat cultural i natural i el *valor universal excepcional* que posseeix cada bé. Els Estats Membres que vulguin formar part de la Llista de Patrimoni Mundial han de formar part d'aquesta llista, com a mínim, un any (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

Un altre problema que cal tenir en consideració és el fet de que les possibilitats de gestió no són les mateixes en tots els llocs. Per exemple, no podem comparar les possibilitats d'una ciutat europea a les d'una ciutat al mig del desert, la primera tindrà molts més recursos i facilitats per la gestió que no la segona. Per tant, no es pot valorar de la mateixa forma una ciutat europea i una ciutat del desert, en el cas d'aquest exemple. Cada un dels béns s'ha de valorar tenint en consideració les condicions del seu entorn, de la societat i cultura que els acompanya, ja que existeixen molts nivells i tots ells igual d'acceptables a l'hora de conservar el patrimoni. Per tant, hauria d'analitzar-se millor la situació de cada element i exercir una major pressió sobre la idea de que hauríem de comprendre tots els àmbits que poden ser considerats Patrimoni Mundial, ja que aquests poden ser molt dispars i diferents (Martínez, 2010).

A més, UNESCO compta amb un altre factor que fa encara més complexes les nominacions i, és el fet que es tracta d'una organització formada per estats i, per tant, els seus objectius depenen de les polítiques d'aquests estats, cosa que pot comportar que les decisions que poden prendre puguin estar subjectes a interessos dels països que en formen part i als lobbies que es creïn. Aquest fet provoca que molts països que no tenen un pes polític vegin com els seus elements patrimonials es queden a la Llista Indicativa, a l'hora que altres amb un major pes polític i econòmic aconsegueixen un major èxit (Martínez, 2010).

Si prestem atenció a la Llista podem observar com, d'una forma molt evident, Europa i Amèrica del Nord disposen d'un nombre molt alt de declaracions (480 béns declarats en aquests territoris fins l'any 2014). Entre aquestes podem esmentar, per exemple: el Centre Històric de Salzburg (Àustria) que va ser declarat el 1996; les Mines neolítiques de sílex de Spiennes (Bèlgica) declarades l'any 2000; Auschwitz-Birkenau, camp nazi d'extermini i concentració (Polònia) declarat el 1979; el Kremlin i la Plaça Roja de Moscou (Rússia) declarada el 1990; Parc Nacional dels Volcans de Hawaii (Estats Units) declarat el 1987;

Pergamonandits Multi-Layered Cultural Landscape (Turquia) declarat aquest mateix any, 2014; o Independence Hall (Estats Units) declarat l'any 1979.⁷

En front d'aquests 480 béns, observem com altres regions disposen d'un nombre de béns protegits més reduïts. De major a menor nombre de béns protegits serien els que segueixen:

- Àsia i el Pacífic tenen 231 béns protegits (2014). Alguns exemples en són: la Òpera de Sidney (Austràlia) declarada el 2007; el Taj Mahal (Índia) declarat el 1983; o la Ciutat imperial de Thang Long Hanoi (Vietnam) declarada l'any 2010.
- Amèrica Llatina i el Carib contenen amb 131 béns protegits (2014). Alguns dels exemples que trobaríem en aquestes zones són: els Glacials (Argentina) declarats el 1981; Ciutat de Quito (Equador) declarada l'any 1978; la Catedral de León (Nicaragua) declarada el 2011; o la Reserva de la biosfera El Pincate i el Gran Desert d'Altar (Mèxic) declarats l'any 2013.
- Àfrica conta amb 89 béns protegits actualment (2014). Algunes de les declaracions que trobem en aquesta zona són: les Tombes dels reis de Buganda a Kasubi (Uganda) declarades el 2001; els Cercles Megalítics de Senegambia (Senegal) declarats l'any 2006; el Delta del Okavango (Botswana) declarat el 2014; o les esglésies excavades a la roca de la Lalibela (Etiòpia) declarades el 1978.
- Els països àrabs tenen 77 béns protegits (2014). Alguns exemples són: Lloc arqueològic de Cartago (Tunísia) declarat el 1979; l'Antiga Tebes i la seva necròpolis (Egipte) declarada el 1979; Petra (Jordània) declarada l'any 1985; o Rabat, capital moderna i ciutat històrica (Marroc) declarada el 2012⁸.

⁷UNESCO: <http://alturl.com/2hbpe>, 25 de Juny del 2014.

⁸UNESCO: <http://alturl.com/2hbpe>, 25 de Juny del 2014.

D'aquesta forma, observem com Patrimoni Mundial sofreix problemàtiques que poden arribar a dificultar la seva credibilitat, a causa de que és una organització molt centralitzada, que provoca que els països del radi exterior d'Europa no tinguin tantes opcions en les seves candidatures i en el cas de que sí les tinguin es nota com la visió europeïsta té més força a les llistes.

En aquest aspecte també influeix el fet que el concepte de Patrimoni Cultural no és el mateix pels europeus, per exemple, que per les zones africanes o asiàtiques. En el cas de la UNESCO predomina el concepte més europeu o nord-americà per les eleccions en les declaracions, per sobre dels conceptes que defensen tradicions més orientals i/o africanes, per exemple. Per tant, la diferència entre cultures que existeixen en els Estats Parts també afecten a les declaracions, raó per la qual potser seria necessari la creació de diverses seus en els diferents llocs per, d'aquesta forma, aconseguir una millor comprensió dels diferents àmbits i un major equilibri.

Més enllà d'aquesta diferència entre les diferents zones, trobem una altra problemàtica: fins quan es podran incloure elements a la Llista? Serà un procés indefinit o té una data final? En resposta a aquestes preguntes, el 2005 es va realitzar la Reunió de Kazan sobre el *Valor Universal Excepcional*, on alguns autors, com Christina Cameron, van apuntar que sí existia un final natural de la Llista de Patrimoni Mundial i que aquest final depenia de la definició del concepte *valor universal excepcional*. A més, és necessària una major selectivitat per part dels Estats Parts i que el llindar de la Llista augmenti, cosa que sols succeirà si els Estats Membre se n'adonen de la situació real (Martínez, 2010).

Des del meu punt de vista, el tancament de la Llista no hauria de ser una opció, ja que el món es troba replet de béns que poden ser dignes de ser nomenats Patrimoni Mundial però si considero necessari que existeixi un filtre major a l'hora de l'elecció i, sobretot, en els criteris posteriors de conservació i preservació dels elements protegits. D'aquesta forma, hauria d'existir una elecció més correcta d'elements, en relació a la varietat i a la no – centralització europeïsta.

Un altre aspecte molt rellevant en la gestió de la UNESCO rau en el fet de que existeix també una Llista d'elements en Perill. En aquesta llista s'hi troben elements que, tot i ser declarats, per diversos motius es troben en risc: desastres naturals, conflictes armats, urbanitzacions no planificades, guerres o l'excessiu desenvolupament del turisme en alguns territoris⁹.

La inscripció en aquesta Llista és, en alguns casos, sol·licitada pel propi Estat ja que, d'aquesta forma, demana ajuda de manera internacional a la resta d'Estats Parts per poder solucionar els perills que pugui patir la resta pertinent. En altres casos, no obstant, són els altres Estats Membre els que intueixen el perill de perdre un bé i fan aquesta petició d'ingrés en la Llista de Patrimoni Mundial en Perill¹⁰.

Alguns exemples de béns que es troben en la Llista de Patrimoni Mundial en Perill són:

- Abu Mena (Egipte) declarat el 1979. En aquest primer exemple podem observar com la causa de perill és natural, ja que el nivell freàtic de la zona s'ha vist afectat per l'agricultura de l'entorn i la seva elevació ha provocat que molts edificis siguin inestables, raó per la qual va entrar en aquesta llista l'any 2001¹¹.
- Catedral de Bagrati i el Monestir de Ghelati (Georgia) declarats l'any 1994. En aquest cas, el 2010, el Comitè va expressar els seus dubtes sobre les intervencions irreversibles que havia patit la zona a causa d'un projecte de reconstrucció. Així, el fet de que patís grans canvis va ser la raó per la qual va ingressar en la Llista de Perill¹².

⁹Ministerio de Educación y Cultura: <http://alturl.com/zce8f>, 25 de juliol del 2014.

¹⁰Ministerio de Educación y Cultura: <http://alturl.com/zce8f>, 25 de juliol del 2014.

¹¹Wikipedia: http://es.wikipedia.org/wiki/Abu_Mena, 8 de juliol del 2014

¹²Wikipedia: http://es.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Bagrati, 8 de juliol del 2014

- Zona arqueològica de Chan Chan (Perú) declarada Patrimoni Mundial el 1986. Pel que fa a les restes arqueològiques de Chan Chan, va ser el mateix any, el 1986, que la zona va ser inscrita a la Llista de Patrimoni Mundial en Perill a causa del seu fràgil estat de conservació (Palacios, 2013).
- Ciutat Vella de Jerusalem i les seves muralles (Jerusalem) declarades l'any 1981. La Ciutat Vella de Jerusalem va entrar a la Llista de Patrimoni Mundial en Perill a rel de que Jordània, el 1982, sol·licités la seva inclusió en aquesta a causa de ser una zona de contínues disputes i guerres, fet que posava en perill aquesta rica zona. Actualment, a més, el turisme massiu també suposa un gran perill pel territori¹³.
- Lloc de naixement de Jesús, Església de la Nativitat i la ruta de peregrinació a Betlem (Palestina) protegits l'any 2012. L'últim exemple exposat aquí, va ser inclòs a la Llista de Patrimoni Mundial en Perill el mateix any de la seva declaració per causes semblants a les de Jerusalem ja que la zona és un territori de conflictes i, a l'hora, una zona molt visitada turísticament, dos fets que posen en perill la situació del lloc (Reuters, 2014).

Per tant, també és necessari que els Estats Part prenguin consciència de la necessitat de protecció que adquireixen amb els béns que són declarats, ja que el fet de què existeixi aquesta llista denota que la protecció dels elements no és completa i que quan un estat amb béns de gran prestigi com, per exemple, Síria, entra en guerra (o apareixen altres problemes, ja sigui d'àmbit natural o per la massificació turística) l'Organització no garanteix la protecció dels elements, posant en perill restes molt rellevants per la humanitat que, al final, es poden acabar perdent per aquesta manca de protecció.

¹³MSN Viajes: <http://alturl.com/axj6p>, 8 de juliol del 2014

Des de la important tasca de protecció dels temples nubis, el 1960, fins a l'actualitat, 2014, s'han identificat i inscrit a la Llista del patrimoni mundial els llocs més importants i rellevants del planeta amb l'objectiu de protegir-los per a les properes generacions. Actualment la Llista està formada per 976 bens naturals i culturals¹⁴ però, quin és l'interès real d'aquestes declaracions? Per què es volen aconseguir? Per què són interessants? La declaració d'un bé com a Patrimoni Mundial té una finalitat imminent i aquesta és la protecció i la conservació del bé en si mateix però, és aquest l'interès real de tots els estats?

La realitat de les demandes del patrimoni de la humanitat es troba en què, moltes, solen ser destinacions turístiques consolidades que busquen incrementar el nombre de visites a partir de la nominació. Per tant, la nominació que en principi hauria de servir com un incentiu per protegir és, per molts, bàsicament una eina que s'utilitza per atraure un major nombre de turistes ja que els llocs declarats Patrimoni Mundial tenen una proporció alta de visitants internacionals. La declaració contribueix, per tant, a la promoció dels destins fent-los més atractius per visitants culturals. És important esmentar, també, que, fins i tot, des de l'Organització s'ofereix informació al turista i eines perquè pugui planificar els seus dies al lloc desitjat, amb la idea de promocionar els elements Patrimoni de la Humanitat. Per tant, la pròpia UNESCO també treballa el tema de l'ús turístic dels elements protegits a través, per exemple, de la creació de pàgines webs destinades a planificar viatges que es centrin en aquests béns declarats, oferint serveis a l'usuari a través d'aquestes però, sobretot, centrant l'interès en la promoció dels centres o conjunts declarats.

Per exemple, una de les zones que presenta aquesta imatge turística per part de la UNESCO és Alemanya, on existeix una gran quantitat d'informació sobre els diferents llocs, possibles recorreguts i rutes, gestors per organitzar el viatge... En aquest web de la UNESCO (<http://alturl.com/hinsc>) podem veure com, a través de les declaracions, els espais declarats de, en aquest cas, Alemanya prenen un sentit més pràctic i, en definitiva, més turístic, per l'usuari que es desplaça fins

¹⁴Al 2014, la Llista de Patrimoni Mundial conta amb: 779 bens culturals, 197 béns naturals i 31 mixtos: <http://alturl.com/2hbpe>, 25 de Juny del 2014.

dit destí. A més, també ofereix un espai on els usuaris poden fer consultes o, també, aportar les seves experiències.¹⁵

Actualment, l'organització intenta posar mesures de prevenció i anima als estats membre a investigar abans de presentar les seves noves candidatures, buscant mancances entre l'abundància de béns ja protegits. A més, les candidatures s'han limitat a dos per cada un dels Estats Membre exposant que una d'aquestes ha de formar part dels béns culturals i una altra dels béns naturals (*Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural Inmaterial en España*, 2012).

UNESCO es troba en un moment delicat en el que probablement seria interessant un replantejament: reorganitzar llistes, revisar-les, buscar formes de comprensió, equilibrar els elements europeus i d'altres països en la mesura que sigui possible, deixar de ser una organització directament relacionades amb els estats amb més pes que en formen part... per aconseguir que els interessats en l'àmbit tornin a creure en aquesta fórmula de protecció del patrimoni cultural. A més, cal incrementar l'interès pels elements que es troben en perill i disposar de mecanismes d'intervenció en el cas que hi hagi un perill evident de destrucció dels béns integrants de la llista.

¹⁵UNESCO: <http://alturl.com/hinsc>, 7 de juliol del 2014

Les inclusions a la Llista del Patrimoni Mundial

La Llista de Patrimoni Mundial es conforma d'un gran nombre de béns de diferents zones, béns que suposen elements únics per a l'espècie humana mostrant-se, per tant, com l'exemple únic, o el millor, d'allò que és i representa. Així, trobem elements d'una gran varietat de perfils, tipologies, cronologies, tradicions, cultures... els quals es considera que s'han de preservar per les generacions posteriors. Els elements escollits en la llista, conformen un mapa patrimonial del món a través d'aquests elements (Bokova, 2012).

Alguns dels elements declarats són icones universals com ara el Machu Picchu (Perú) o el Taj Mahal (Índia). D'altres, en canvi, no són tan coneguts: la Ciutat vella de Lijiang, la illa volcànica de Surtsey a Islandia, l'art rupestre de Tsodilo a Botsuana... però, el que és cert, és que existeix una gran varietat: elements culturals, paisatges culturals, elements mixtes, naturals... (Bokova, 2012).

Pel que ens ocupa aquest treball (elements arqueològics d'època antiga), a la llista de Patrimoni Mundial existeixen al voltant de 300 elements que son conjunts arqueològics. Alguns exemples de la Llista són:

- Les restes arqueològiques de Tàrraco (Espanya)
- Les zones arqueològiques de Pompeia, Herculà i Torre Annunziata (Itàlia)
- El conjunt arqueològic de Mèrida (Espanya)
- Zones arqueològiques de Bat, Al-Khutm i Al-Ayn (Oman)
- Parc arqueològic i runes de Quiriguá (Guatemala)
- Taxila (Pakistan)
- Tiya (Etiòpia)
- Les Runes maies de Copan (Hondures)
- (*The World's Heritage*, 2012)

Conjunts arqueològics declarats Patrimoni Mundial

Per tal de poder realitzar una valoració de les possibilitats de la candidatura menorquina, analitzarem alguns béns declarats que presenten unes característiques semblants a les del conjunt arqueològic que constitueix en la candidatura Menorca Talaiòtica.

Per l'elecció d'aquests monuments he portat a terme un buidatge de tots els elements declarats a la Llista de Patrimoni Mundial i he anat separant, primerament, els jaciments arqueològics que pertanyen a l'època prehistòrica o antiga i les coves rellevants pel seu art rupestre per tal de prestar l'atenció adient a aquests béns (58 elements). D'aquesta selecció de 58 béns, he anat analitzant un per un quins tenien característiques semblants a les que trobem als jaciments de Menorca (construcció amb pedres, architectures ciclòpies, necròpolis, santuaris, coves...) i, a l'hora, analitzant si pertanyien a l'Època de Bronze (datació dels jaciments menorquins) o una datació propera a aquesta. Finalment, de l'extracció de 58 elements, he considerat que 13 d'aquestes tenien trets semblants als béns menorquins, ja que complien, almenys, dues de les següents raons:

- Pertanyen a l'Època prehistòrica o, de forma més concreta, a l'Època de Bronze o dels metalls.
- Són coves, túmuls, construccions ciclòpies o construccions megalítiques.
- Fan un ús de la construcció amb pedra.
- Contenen aixovar funerari i/o restes de ceràmiques rellevants.
- Es creu que eren santuaris o necròpolis.

De forma rellevant, els tretze jaciments seleccionats que tenen els esmentats "tretts característics" són elements que es troben a zones molt distants del món i que ocupen, no sols la zona Europea, sinó que també en trobem a Oman o Tailàndia, entre d'altres espais llunyans entre ells i, també, llunyans a la tradició prehistòrica de l'illa de Menorca pel que el fet de que hi hagi característiques semblants entre els diferents jaciments és un fet, si més no, interessant i atractiu.

Els elements escollits, per tant, són els tretze que segueixen a continuació:

a. Temples megalítics de Malta (Malta)

Aquest conjunt de Malta i Gozo es compon de set temples megalítics, els quals són exemples notables de desenvolupament en la cultura, l'art i la tecnologia. Tots daten del tercer mil·lenni aC i cada un d'ells és conseqüència d'una concepció individual (*The World's Heritage*, 2012).

La característica principal d'aquests temples rau en les seves gegantines estructures que daten de l'Edat de Bronze. Els estudiosos d'aquests elements creuen que en aquests temples es realitzaven rituals, els quals serien una mostra de la manifestació de l'esperit humà en una illa remota i en temps molt antics (*The World's Heritage*, 2012).

Temples megalítics de Malta.

Imatges extretes dels webs: *El Caja de Elena*(<http://alturl.com/s3tiz>) i *Arqhys*(www.arqhys.com)

Aquest jaciment va ser declarat l'any 1980 en base al criteri: Importància en la història de la humanitat (iv) (*The World's Heritage*, 2012).

b. Hipogeu de Hal Saflieni (Malta)

Hipogeu d'enorme estructura subterrània excavada l'any 2.500 aC, en el que s'aixequen colossals blocs calcaris que van ser aixecats amb aparells ciclopis. El més probable és que el recinte estés destinat a complir la funció de santuari, ja que es va utilitzar com necròpolis des d'inicis dels prehistòrics (*The World's Heritage*, 2012).

Hipofeu de Hal Salfieni. Imatges extretes dels webs: *Misterios con Xana*(<http://alturl.com/23px2>) i *Somos divinamente humanos*(<http://alturl.com/mcgxr>)

L'hipogeu va ser declarat Patrimoni Mundial l'any 1980 sota el criteri: Testimoni de tradició cultural (iii) (*The World's Heritage*, 2012).

c. Stonehenge, Avebury i llocs annexos (Regne Unit)

Els conjunts d'aquests dos santuaris estan construïts per cercles de menhirs disposats en un ordre lògic. No obstant, actualment, encara es desconeix el seu significat i el per què de la disposició dels menhirs. Aquests llocs sagrats, i també els diferents llocs neolítics dels entorns, són testimonis, sense iguals a la resta del món, dels temps prehistòrics (*The World's Heritage*, 2012).

Stonehenge va ser construït en varies fases entre el 3100 aC i el 1100 aC i la seva mida, altura i perfecció el fan un exemple únic. A partir de la tercera fase de construcció es van col·locar, sobre els blocs verticals, grans dentells de pedra fet que va

provocar que es donés una unitat al conjunt (*The World's Heritage*, 2012).

Stonehenge Imatge extreta de la web: *Explora nuestro planeta* (<http://alturl.com/jeumb>)

Avebury és el conjunt circular megalític més gran d'Europa que, a diferència de Stonehenge, té un cercle exterior de 100 menhirs que envolten dos cercles menors (*The World's Heritage*, 2012).

La declaració d'aquests centres megalítics va realitzar-se l'any 1986 amb els següents criteris: Geni creatiu humà (i); Intercanvi de valors (ii); i Testimoni de tradició cultural (iii) (*The World's Heritage*, 2012).

d. Llocs arqueològics de Bat, Al-Khutm i Al Ayn (Oman)

Aquest jaciment arqueològic és una necròpoli molt completa i, també, la millor coneguda del tercer mil·lenni aC. Gràcies a la seva descoberta s'han obtingut importants informacions sobre les costums funeràries a la primera Edat de Bronze a la zona d'Oman i la seva evolució. El grup el conformen 21 tombes, alineades en una cresta rocosa que contribueix a que el bé destaquï per sobre del paisatge muntanyós (*The World's Heritage*, 2012).

Llocs arqueològics de Bat, Al-Khtm i Al Ayn. Imatges extretes dels webs: UNESCO (<http://whc.unesco.org/es/list/434>) i Most beautiful places (<http://www.mostbeautifulplaces.net>)

Aquesta zona arqueològica va ser declarada Patrimoni Mundial l'any 1988 amb els criteris: Testimoni de tradició cultural (iii) i Importància en la història de la humanitat (iv) (*The World's Heritage*, 2012).

e. Zona arqueològica de Ban Chiang (Tailàndia)

Ban Chiang és una zona arqueològica on es van trobar gran quantitat de restes, les quals semblen ser les primeres proves d'existència d'una vertadera cultura agrícola i de producció i utilització de metalls. La ocupació humana d'aquesta zona tailandesa va acabar el segle III aC, va ser el principal assentament d'aquest territori de l'altiplà de Khorat i va donar nom a una cultura arqueològica particular (*The World's Heritage*, 2012).

Zona arqueològica de Ban Chiang. Imatge extreta de la web: UNESCO (<http://alturl.com/ov5uq>)

L'aixovar de la zona va ser declarat Patrimoni Mundial l'any 1992 pel criteri: Testimoni de tradició cultural (iii) (*The World's Heritage*, 2012).

f. Su Nuraxi de Barumini (Itàlia)

Aquest conjunt data del segon mil·lenni aC, està format per unes torres circulars en forma de cons truncats, construïdes amb carreus i provistes de cambres internes amb bovades en mènsula. Els estudiosos d'aquestes estructures defensives defensen que van ser construïdes per famílies o clans (*The World's Heritage*, 2012).

Su Nuraxi de Barumini. Imatge extreta de la web: Tripadvisor (<http://alturl.com/bhixw>)

Su Nuraxi de Barumini va ser declarat patrimoni de la humanitat l'any 1997 amb els següents criteris: Geni humà creatiu (i); Testimoni de tradició cultural (iii); i Importància en la història de la humanitat (iv) (*The World's Heritage*, 2012).

g. Nucli neolític de les Orcades (Regne Unit)

Aquest recinte neolític és l'únic vestigi de la cultura indígena del 2.000 aC. El conjunt neolític és la mostra dels primers grans monuments cerimonials que es van construir en aquest territori. El jaciment conta amb: una gran tomba amb cambres funeràries, dos cercles de pedres cerimonials i un lloc de poblament, i també alguns llocs funeraris, zones cerimonials i assentaments humans que encara no s'han excavat (*The World's Heritage*, 2012).

Nucli neolític de les Orcades Imatge extreta de la web:
El Correo (<http://alturl.com/u3sv2>)

El Nucli d'Orcadas va ser declarat Patrimoni Mundial l'any 1999 amb els següents criteris: Geni creatiu humà (i); Intercanvi de valors (ii); Testimoni de tradició cultural (iii); i Importància en la història de la humanitat (iv) (*The World's Heritage*, 2012).

h. Lloc funerari de l'Edat del Bronze de Sammallahdenmäki (Finlàndia)

Aquest cementiri finlandès posseeix 33 túmuls funeraris de pedra i, per tant, constitueix un testimoni molt rellevant de les pràctiques funeràries i les estructures socials i religioses que hi havia a Europa fa més de tres mil·lennis. Aquests conjunts de tombes funeràries pertanyen a l'Edat de Bronze i es troben situats a més de 700 metres de longitud i distribuïts en grups diferenciats (*The World's Heritage*, 2012).

Lloc funerari de l'Edat del Bronze de Sammallahdenmäki.

Imatges extretes dels webs: NBA

(<http://alturl.com/e2snd>)

i

Panoramio(<http://alturl.com/rx788>)

El recinte va ser declarat Patrimoni Mundial l'any 1999 sota els criteris: Testimoni de tradició cultural (iii) i Importància en la història de la humanitat (iv) (*The World's Heritage*, 2012).

i. Llocs de dòlmens de Gochang, Hwasun i Ganghwa (República de Corea)

Els primers dòlmens que es poden trobar a Corea daten de l'Edat de Bronze, el primer mil·lenni aC. Aquests consten de dues o més lloses de pedra sense treballar, cobertes per una altra gran llosa. Els tres conjunts d'aquesta declaració comprenen centenars de dòlmens, els quals formen part de la cultura megalítica (*The World's Heritage*, 2012).

Llocs de dòlmens de Gochang, Hwasun i Ganghwa.

Imatge extreta de la web: UNESCO
(<http://whc.unesco.org/es/list/977>)

Aquesta declaració es va realitzar l'any 2000 a través del criteri: Testimoni de tradició cultural (iii) (*The World's Heritage*, 2012).

j. Siracusa i la necròpolis rupestre de Pantalica (Itàlia)

La necròpolis de Pantalica recull més de 5.000 tombes excavades a la roca situades a prop d'unes canteres a cel obert que, la seva majoria, daten dels segles XIII al VI aC. En la declaració d'aquest bé es comprenen cultures diverses: romana, grega, bizantina... (*The World's Heritage*, 2012).

La declaració d'aquest element es va portar a terme a l'any 2005 sota els següents criteris: Intercanvi de valors (i); Testimoni de tradició cultural (iii); Importància en la història de la humanitat (iv); i Relació amb esdeveniments i/o intel·lectuals

Necròpolis rupestre de Pantalica. Imatge extreta de la web: BlogItalia(<http://alturl.com/ih5o6>)

d'importància universal (vi) (*The World's Heritage*, 2012).

k. Cercles megalítics de Senegambia (Gambia i Senegal)

Aquest element és un grup de quatre conjunts megalítics que posseeixen una concentració de més de 1.000 monuments en una franja de 100km d'ample. El bé compren 93 cercles de pedra i nombrosos túmuls funeraris la datació dels quals compren del segle III aC. fins el segle XVI dC (*The World's Heritage*, 2012).

Cercles megalítics de Senegambia Imatge extreta de la web: UNESCO (<http://alturl.com/c3hjc>)

Aquest conjunt va ser declarat Patrimoni Mundial el 2006 gràcies als següents criteris: Geni creatiu humà (i) i Testimoni de tradició cultural (iii) (*The World's Heritage*, 2012).

l. Yagul i Mitla en els Valls Centrals d'Oxava (Mèxic)

Aquest bé compren dos conjunts de vestigis arqueològics prehistòrics i un conjunt de coves prehistòriques i refugis rocosos. Alguns d'aquests llocs mostren restes arqueològiques i vestigis d'art rupestre que revelen la transició de la cultura dels caçadors recol·lectors nòmades a la cultura dels agricultors incipients (*The World's Heritage*, 2012).

La zona posseeix 147 coves i refugis rocosos situats a la muntanya entre els 200 i 300 metres d'altitud. Oxaca va albergar la civilització precolombina zapoteca al 500 aC (*The World's Heritage*, 2012).

Yagul i Mitla en els Valls Centrals d'Oxava. Imatge extreta de la web: UNESCO (<http://alturl.com/y32bb>)

Aquest conjunt va ser declarat Patrimoni Mundial l'any 2010 sota el criteri: Testimoni de tradició cultural (iii) (*The World's Heritage*, 2012).

m. Patrimoni arqueològic del Vall de Lenggong (Malasia)

Patrimoni arqueològic del Vall de Lenggong.

Imatge extreta de la web: UNESCO
(<http://alturl.com/ae6kn>)

Inclou quatre llocs arqueològics en dues zones que emmarquen, gaire bé, dos milions d'anys i, actualment, són les restes més antigues de presència continua de l'home primitiu en un mateix lloc. Aquestes coves paleolítiques contenen

restes i aixovar, mostra de tecnologia primitiva del moment. El fet de que hi hagi una presència de restes tan gran en un

espai de tan reduïdes dimensions suggereix la presència d'una població nombrosa i semi - sedentària al llarg del Paleolític, el Neolític i l'Edat dels metalls.¹⁶

Aquest conjunt de coves va ser declarat l'any 2012 amb els criteris: Testimoni de tradició cultural (iii) i Importància en la història de la humanitat (iv).¹⁷

Trobem que els tretze monuments presentats, tot i haver estat declarats per la seva unicitat formen part d'un conjunt que té trets en comú. La majoria d'aquests elements, a més de pertànyer a una època similar, són construccions de tipus megalítics, és a dir, amb utilització de pedres gegantines com a Stonehenge o a Orcadas.

No obstant, a les declaracions d'aquests jaciments no es fa una gran referencia al tipus d'entorn que acompanya als elements. El paisatge que forma part dels monuments no pren importància i no és rellevant en els textos de les

¹⁶UNESCO. Fitxa: <http://alturl.com/q345f>, 21 juliol del 2014

¹⁷UNESCO. Fitxa: <http://alturl.com/q345f>, 21 juliol del 2014

declaracions pel que queda separat del conjunt i, en definitiva, de l'element a declarar quan, en realitat, probablement l'entorn influeix en la forma constructiva de l'element, ja sigui per la forma arquitectònica que pren o pels materials que s'utilitzen en la construcció. A més, el bé queda integrat en el paisatge complementant-lo i formant part d'aquest i no ha de ser pensat com un aspecte aïllat.

Gran part d'aquests monuments tenen relació amb els àmbits relacionats amb els santuaris, temples i rituals religiosos i, a l'hora, molts formen part de necròpolis o zones dedicades a la inhumació dels cossos. A més, aquests llocs van acompanyades, la majoria, d'aixovars o restes que mostren un ritual a l'hora d'enterrar els cossos. Per tant, aquests conjunts són, en la seva majoria, centres que tenen una relació amb la espiritualitat de les persones del moment, mostrant, d'aquesta forma, que realitzaven rituals, actes funeraris i d'inhumació... i que tenien una vida cultural molt activa.

La majoria d'aquests jaciments no són estructures aïllades i úniques sinó que van acompanyades de conjunts varis o de diverses estructures semblants com, per exemple, en el cas dels hipogeus o els túmuls funeraris de Senegambia els quals són diverses construccions disposades en el territori. Altres exemples de jaciments que presenten conjunts a diverses zones són: els Temples Megalítics de Malta o Els Dòlmens de Gochang, Hwasun i Ganghwa. Des d'aquesta perspectiva, alguns exemples de jaciments aïllats els trobem en Su Nuraxi de Barumini i en l'Hipogeu de Hal Salfieni.

Criteris:	i	ii	iii	iv	v	vi	vii	viii	ix	x
a. Temples megalítics de Malta										
b. Hipogeu de Hal Salfieni										
c. Stonehenge i Avebury										
d. Llocs arqueològics Bat, Al-Khutm i Al Ayn										
e. Zona arqueològica de Ban Chiang										
f. Su Nuraxi de Barumini										
g. Nucli neolític de les Orcades										
h. Lloc funerari de l'Edat del Bronze de										

Criteris:	i	ii	iii	iv	v	vi	vii	viii	ix	x
Sammallahdenmäki										
i. Llocs de dòlmens de Gochang, Hwasun i Ganghwa										
j. Siracusa i la necròpolis rupestre de Pantalica										
k. Cercles megalítics de Senegambia										
l. Yagul i Mitla en els Valls Centrals d'Oxava										
m. Patrimoni arqueològic del Vall de Lenggong										

Taula Criteris dels tretze elements escollits. Elaboració: Jéssica Echevarría

Pel que fa als criteris, podem observar com tots els jaciments, exceptuant els Temples Megalítics de Malta, compleixen el criteri iii: Testimoni de Tradició Cultural. Aquest seria el criteri que es fa palès en 12 dels 13 elements seleccionats per comparar-los amb les restes talaiòtiques de Menorca. En segon lloc, el criteri iv: Importància en la història de la humanitat, set dels tretze béns escollits pel que també és un criteri bastant utilitzat en aquesta tipologia de jaciments. El criteri i: Geni creatiu humà, sols el compleixen quatre dels tretze elements, pel que és una assignació no gaire habitual, al igual que el criteri ii: Intercanvi de valors, que sols apareix en tres dels recintes. Per últim, el criteri vi: Relació amb esdeveniments i/o intel·lectuals d'importància universal, sols està atorgat al jaciment de Siracusa i la necròpolis rupestre de Pantalica.

Tres dels jaciments disposen d'un únic criteri assignat: Els Temples Megalítics de Malta (iv); l'Hipogeu de HalSalfieni (iii); la Zona arqueològica de Ban Chiang (iii); i Yagul o Mitla en els Valls Centrals d'Oxava (iii). La resta contenen amb, fins a un màxim, de quatre criteris assignats com és el cas de Siracusa i la necròpolis de Pantalica (jaciment que compta amb el major nombre de criteris en la selecció establerta). Aquest fet denota que, per la declaració d'un conjunt, és necessari que cada element tingui més d'un criteri assignat, per norma general.

La Menorca talaiòtica: 32 recintes arqueològics

Menorca, una de les Illes Balears, té una extensió de terreny de 689 km² (longitud de 50km, 12km d'ample i 285 km de costes) i conta amb 8 municipis (Es Castell, Sant Lluís, Maó, Alaior, Es Migjorn Gran, Es Mercadal, Ferreries i Ciutadella). El nombre d'habitants d'aquesta illa, actualment, és de 94.875 repartits entre els diferents municipis però concentrats, majoritàriament, en les dues capitals de la illa: Maó i Ciutadella (Montserrat, 2000).

La segona illa del conjunt balear, pel que fa a la grandària, és la més septentrional i la més oriental, i és un lloc que es coneix com a destinació turística per la seva riquesa natural¹⁸ i les seves platges verges, pel que la seva riquesa cultural, la qual és molt abundant, passa desapercebuda davant dels ulls del visitant que, en molts casos, desconeix el que té per oferir l'illa pel que fa a la temàtica cultural (Lara, 2012).

Menorca. Imatge extreta de la web: Zonu
(<http://alturl.com/s9ef8>)

A Menorca podem trobar una gran quantitat de monuments rellevants els quals daten de l'època prehistòrica i, per tant, daten d'un període que va des de 2500 aC fins a la conquesta romana, el 123 aC. Dos mil anys d'història que són el centre d'interès d'aquest treball i que van marcar la imatge visual de l'illa amb

¹⁸ Els dies 7 i 8 d'octubre de 1993, Menorca va ser declarada Reserva de la Biosfera a la reunió del Comitè de Coordinació del MaB (*Man and the Biosphere Programme*). En aquesta reunió es va valorar el model de desenvolupament sostenible que havia suposat per l'illa el sistema agrícola tradicional, així com l'existència, d'almenys, un representat ben conservat de tots els tipus d'habitats mediterranis: barrancs, sistemes dunars, zones humides... També es va tenir en compte l'existència d'un patrimoni històric de gran importància. En darrer terme, va influenciar el coneixement científic de la realitat natural i humana de l'illa fruit de la feina de nombrosos investigadors, menorquins i de fora de l'illa (Institut Menorquí d'Estudis, 2010).

els monuments i restes arqueològiques que hi ha en ella, dibuixant un perfil singular des dels inicis (Lara, 2012).

Aquesta singularitat, l'augment de l'interès pel turisme cultural i el desig d'aconseguir guanyar la lluita en contra de la desestacionalització que pateix l'illa (és, bàsicament, un destí conegut pel sol i la platja) han provocat que en els últims anys augmenti l'interès per part dels organismes de gestió de l'illa pel conjunt de monuments que abunden a Menorca, sobretot pel que fa als que es cataloguen com "Monuments de l'època talaiòtica" (a l'illa es poden trobar més de 1.500 monuments d'aquest tipus). Aquest interès s'ha vist palès en molts d'aspectes però, sobretot, en la proposta de denominació de la candidatura a Patrimoni Mundial de "Menorca Talaiòtica"¹⁹, una candidatura que va iniciar els seus passos el 2012 de la mà del Consell Insular de Menorca²⁰.

Logo Menorca Talaiòtica.

Imatge extreta de la web: Menorca Talaiòtica (<http://www.menorcatalayotica.info/>)

Les construccions que formen part d'aquesta fracció de la història de Menorca tenen una gran singularitat i presenten una tècnica constructiva de tipus ciclopi²¹, aprofitant la pedra de l'illa. La majoria dels jaciments es troben a la zona sud, ja que aquí es troba una extensa plataforma de calcària, pedra utilitzada per la construcció d'aquests monuments prehistòrics. A més, gaire bé tots els monuments de l'illa es troben perfectament conservats i preserven part

¹⁹ "Menorca Talaiòtica" és el nom que es va escollir perquè simbolitzava un dels monuments més singulars de la cultura talaiòtica: el talaiot.

²⁰ Menorca Talaiòtica: www.menorcatalayotica.info, 11 de juliol del 2014.

²¹ La tècnica ciclòpia consisteix en pedres de grans dimensions col·locades en sec, sense argamassa.

important de la seva estructura i cap element els ha distorsionat ni degradat amb el pas del temps²².

Des de fa molts anys, molts són els científics, tant de l'illa com de fora, que s'han interessat en la història de Menorca i, sobretot, per aquestes curioses construccions pel que s'han realitzat abundants investigacions. Aquesta llarga trajectòria científica ha contribuït a la identificació de 14 tipus de monuments entre aquests béns, els quals es diferencien: cronològicament, morfològicament i per l'ús que se'ls hi donava²³.

Aquests 14 tipus de monuments són²⁴:

- I. **Sepulcres megalítics.** *"Tomba d'inhumació col·lectiva, construïda amb grans lloses planes. 4500-2000 aC., segons la zona d'Europa que es tracti. A Menorca són, probablement, del 2000 al 1600 aC."*
- II. **Sepulcres de triple parament.** *"Tomba d'inhumació col·lectiva, construïda amb grans lloses planes. 4500-2000 aC., segons la zona d'Europa que es tracti. A Menorca són, probablement, del 2000 al 1600 aC."*
- III. **Hipogeus de planta allargada.** *"Tomba excavada artificialment a la roca, formant càmeres i espais interiors subterranis. Segons la seva tipologia, abracen un ventall cronològic comprès entre el segle XVII al segle II aC."*
- IV. **Hipogeus de planta senzilla amb corredor.** *"Tomba excavada artificialment a la roca, formant càmeres i espais interiors subterranis. Segons la seva tipologia, abracen un ventall cronològic comprès entre el segle XVII al segle II aC."*
- V. **Covetes de forn.** *"Construïdes per petites cambres de planta més o menys circular o ovalada, amb una cronologia que va des del Pretalaiòtic (2000 – 1400 aC.) fins el segle I aC."*
- VI. **Covetes naturals amb murada.** *"Caverna de formació natural mitjançant processos geològics de tipus càrstic."*

²² Menorca Talaiòtica: www.menorcatalayotica.info, 11 de juliol del 2014.

²³ Menorca Talaiòtica: www.menorcatalayotica.info, 11 de juliol del 2014.

²⁴ Definicions extretes de Menorca Talaiòtica: <http://alturl.com/6n59y>, 26 de juliol 2014.

- VII. **Naviformes.** *“També conegut com navetiforme o naveta d’habitació. Edifici d’habitat de planta en forma de ferradura allargada, construït amb murs de doble parament, aproximació de filades i coberta adovellada. Segle XVI – IX aC.”.*
- VIII. **Pous o sitjots.** *“Cavitat en forma de pera excavada en el subsòl dels hàbitats prehistòrics. Servien per emmagatzemar aigua o aliments.”*
- IX. **Talaiots.** *“Torre troncocònica de planta circular o quadrada, construïda amb tècnica ciclòpia. Funció: vigilància i control del territori. Segle XIII – IX aC.”*
- X. **Hipogeus de planta complexa.** *Tomba excavada artificialment a la roca, formant càmeres i espais interiors subterranis. Segons la seva tipologia, abracen un ventall cronològic comprès entre el segle XVII al segle II aC.”*
- XI. **Sales amb coberta de lloses.** *“Espai cobert mitjançant lloses que es recolzen sobre pilars monolítics o polilítics.”*
- XII. **Navetes.** *Exclusives a Menorca. “Tomba col·lectiva d’inhumació, de planta circular o allargada, i façana còncava en alguns casos. Construïda amb tècnica ciclòpia. Segles XII – VIII aC.”*
- XIII. **Taules.** *Exclusives a Menorca. “Pilar central del santuari de taula, en forma de T. Format per una gran llosa suport, rectangular, i un capitell troncopiramidal truncat invertit. El seu significat exacte encara es desconeix”.*
- XIV. **Altres**

Poblat talaiòtic de Trepucó (esq.) i Naveta des Tudons (dreta).
Imatges realitzades pel Consell Insular de Menorca

Per la presentació a la candidatura s'han seleccionat, d'entre els 1500 elements, 32 monuments²⁵. Per aquesta tria s'han escollit els jaciments i construccions més representatives, els que es troben en millor estat de conservació i, a l'hora, almenys un de cada un dels tipus esmentats anteriorment aportant, d'aquesta forma, coneixements d'aspectes diferents: socioeconòmics, d'organització territorial o funeraris²⁶.

Els 32 elements seleccionats, i la majoria dels que resten a l'illa, van tenir dos moments claus pel que fa a la protecció. El primer va ser el 1931, moment en que es va fer la primera legislació a l'Estat Espanyol per protegir el patrimoni arqueològic, es van reconèixer com a monument historico – artístic deu monuments de l'illa (Naveta des Tudons, Son Catlar, Talatí de Dalt...)²⁷.

Son Catlar.

Imatge realitzada per Jéssica Echevarría Navarro

El segon moment clau va portar-se a terme anys després, el 1966, quan es van declarar com a monuments historico – artístics tots els monuments megalítics, coves prehistòriques i altres restes prehistòriques i protohistòriques de Menorca²⁸.

Des de l'àrea de cultura del Consell Insular s'incentiven una gran quantitat d'activitats que contribueixen a augmentar els coneixements sobre l'estudi del patrimoni arqueològic. En el camp d'investigació existeixen quatre programes:

- **Boston University Field School in Archaeology & Heritage Management.** Des d'aquesta Universitat es realitzen camps de treball al poblat talaiòtic de Torre d'en Galmés.

²⁵ Fitxes dels monuments adjuntes a l'annex del treball.

²⁶ Menorca Talaiòtica: www.menorcatalayotica.info, 11 de juliol del 2014.

²⁷ Menorca Talaiòtica: <http://alturl.com/ijcpr>, 27 de juliol del 2014.

²⁸ Menorca Talaiòtica: <http://alturl.com/ijcpr>, 27 de juliol del 2014.

- **Curs d'Arqueologia de Torre d'en Galmés.** Aquest és un projecte impulsat per l'associació d'Amics Museu Menorca que des de l'any 2006 realitza aquests cursos d'arqueologia durant l'estiu (al matí es realitzen excavacions i a la tarda classes teòriques).
- **Excavació arqueològica al cap costaner de Cala Morell.** Aquest projecte es troba inclòs dintre de l'estudi dels assentaments costaners de l'edat de bronze de les Illes Balears. Per tant, en aquesta intervenció i col·laboren entitats mallorquines i l'Ajuntament de Ciutadella.
- **Projecte d'investigació al jaciment talaiòtic de Cornia Nou.** Impulsat pel Museu Menorca i l'associació Amics del Museu Menorca²⁹.

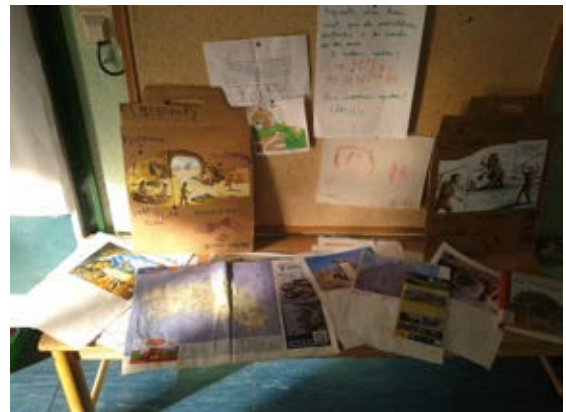

Poblat talaiòtic de Cornia Nou.
Imatge realitzada per Jéssica Echevarría Navarro

²⁹ Menorca Talaiòtica: <http://alturl.com/oxg25>, 27 de juliol del 2014.

En l'àmbit d'educació també es realitzen programes educatius:

- **Programa Salut Jove i Cultura.** Des de fa 14 anys, el Consell Insular de Menorca ofereix un gran número de tallers a les escoles perquè els estudiants puguin adquirir coneixements sobre la història de l'illa però, sobretot, sobre la prehistòria, la cultura del moment, actituds... També s'ofereixen gran quantitat de visites guiades per contribuir a aquesta formació i es visiten alguns dels jaciments dels quals entren a la declaració: Naveta des Tudons, Poblat talaiòtic de Montefí, Necròpolis de Calescoves....
- **Activitat didàctica per donar a conèixer l'arqueologia i la candidatura de Menorca Talaiòtica a patrimoni mundial.** Aquesta activitat es formada per tres tallers per nens: Taller d'antropologia física (es crea un petit laboratori amb ossos humans i l'alumne aprèn a treure'n informació); Estudi de restes faunístiques (estudi de les restes d'arqueozoologia); i Restauració de peces de ceràmica³⁰.

Activitats realitzades pels alumnes del Col·legi Antoni Joan (esq.) i Es Xipell (dreta).

Imatges realitzades per Jéssica Echevarría Navarro

Finalment, també es treballa des del Consell Insular l'aspecte de la difusió dels museus i arxius. Els tres museus que participen d'una forma molt forta en aquesta difusió són: Museu Menorca, Museu Diocesà de Menorca i Museu Municipal de Ciutadella "Es Bastió de Sa Font". Pel que fa als arxius trobem

³⁰ Menorca Talaiòtica: <http://alturl.com/etex4>, 27 de juliol del 2014.

quatre grans centres que col·laboren en la Menorca Talaiòtica: Museu de Menorca; Arxiu d'imatge i so de Menorca; Ateneu Científic, Literari i Artístic de Maó; i Biblioteca Pública Maó³¹.

La gran riquesa cultural de l'illa, la gran quantitat de restes que es mostren com "úniques en el món" en un estat de conservació perfecte i els programes educatius, d'investigació i de difusió són alguns dels arguments que el Consell Insular de Menorca atribueix a la candidatura de declaració. Els criteris per a la declaració de Patrimoni Mundial que s'atribueixen a Menorca Talaiòtica, segons l'òrgan de poder, el Consell Insular, són dos:

- Aportar un testimoni únic, o almenys excepcional, sobre una tradició cultural o una civilització viva o desapareguda (iii).
- Oferir un exemple eminentment representatiu d'un tipus de construcció o d'un conjunt arquitectònic o tecnològic o de paisatge que il·lustri un o diversos períodes significatius de la història humana (iv)³².

³¹ Menorca Talaiòtica: <http://alturl.com/9ru8t>, 27 de juliol del 2014.

³² Menorca Talaiòtica: <http://alturl.com/c732t>, 27 de juliol del 2014.

Comparativa: les possibilitats de la Menorca Talaiòtica

Menorca Talaiòtica és un projecte que es va iniciar l'any 2012 davant de les possibilitats que presentava la riquesa cultural i patrimonial de l'illa de Menorca. La gran quantitat de vestigis de la història i, sobretot, de la prehistòria que existeixen a l'illa havia de ser aprofitada i explotada com a recurs turístic ja que, el turisme de sol i platja era, i és, un turisme que cada cop té menys demanda i, per tant, l'illa estava perdent la força que sempre l'havia caracteritzat com imant.

Els 32 elements seleccionats per a la candidatura es presenten com uns elements en bon estat de conservació, ben cuidats i, sobretot, amb un *valor únic excepcional* que els fa, segons el Consell Insular de Menorca, únics en el món pel que tenen garantida la declaració. Però, realment Menorca Talaiòtica té els recursos adients per obtenir la declaració? És un conjunt únic el món? Es troben ben conservats? Es dona la informació adient? Tothom hi està d'acord?

Després de l'anàlisi dels diversos elements que podem trobar arreu del món ja declarats, hem pogut contrastar com existeixen elements amb grans atributs de semblança. Alguns dels exemples escollits com a semblants presenten trets constructius equiparables. Per exemple, Su Nuraxi de Barumini (la construcció central de defensa té grans semblances amb els talaiots menorquins pel que fa al tipus de construcció i a la funció del monument):

Su Nuraxi de Barumini (esq.) i Talaiòti de Torre d'en Galmès (dreta).

Imatges extretes dels webs: *Tripadvisor*(<http://alturl.com/upyh>) i *Arqueomas*(<http://alturl.com/x7mab>)

Entre la tipologia de construccions dels Temples de Malta i els recintes de taula, també podem observar semblances:

Temples de Malta (esq.) i habitat de Torre d'en Galmès (dreta).

Imatge extreta del la web: DTLux(<http://alturl.com/2ett4>) (esq.) i realitzada per Jéssica Echevarría (dreta).

També veiem semblances entre els edificis de Stonehenge y els recintes de taula y santuaris dels poblats talaiòtics:

Stonehenge (dalt) i Talatí de Dalt (baix).

Imatges extretes dels webs: Western Hero(<http://alturl.com/gf35j>) iMC Hotels(<http://alturl.com/zbp09>)

Els llocs arqueològics de Bat, Al Khutm i Al Ayn presenten unes formes constructives semblants a les de les Navetes:

Llocs arqueològics de Bat, Al Khutm i Al Ayn (esq.) i Naveta des Tudons (dreta).

Imatges extretes dels webs: *Polemistas*(<http://alturl.com/qzp2c>) i *Disfruta Menorca*(<http://alturl.com/6jxob>)

Més enllà de la semblança visual dels diversos exemples presentats també observem que les dates d'aquestes construccions són equiparables i, a més, les totes són construccions megalítiques. També cal remarcar que la majoria d'aquests recintes, com ja s'ha esmentat anteriorment, responen a edificis religiosos o funeraris.

A la mostra d'edificis amb grans paral·lels entre ells, també és necessari tenir en consideració que molts dels jaciments de l'illa es troben en un cert mal estat de conservació, i que encara han de ser restaurats i, també, estudiats. En aquest sentit observem una dificultat, i un punt feble, pel que fa a la proposta menorquina en relació als requisits de gestió i conservació que la UNESCO exigeix a les seves futures declaracions ja que és essencial que els elements que es presenten a la declaració siguin únics i es trobin en un estat òptim, ben conservats i investigats.

A mode d'exemple, un dels 32 jaciments presentats, Sa Comerma de na Garita, no ha estat mai excavat raó per la qual presenta un estat de runa deplorable i les investigacions no s'han realitzat amb profunditat.

Sa Comerma de la Garita.

Imatge extreta de la web: *The modern antiquarian* (<http://alturl.com/agpia>)

El fet de que molts recintes estiguin en terrenys de propietat privada dificulta, també, els tràmits de millora de conservació i restauració. Molts dels propietaris es neguen a establir les normes que s'apliquen des del Consell Insular de Menorca i no contribueixen a l'ajuda de la declaració. De fet, inicialment existia una primera llista de 25 monuments seleccionats que va ser modificada perquè alguns propietaris dels jaciments no van voler formar part de la candidatura i van negar-se a firmar el conveni, tal i com va succeir, per exemple, amb Son Catlar.

Son Catlar

Imatge extreta de la web: *Menorca*
Web (<http://alturl.com/4abh7>)

Un altre aspecte que cal tenir en consideració com a dificultat és que molts d'aquests jaciments no tenen bons accessos perquè l'usuari hi pugui accedir i són molts els que tenen un accés complicat, dificultós o, gaire bé, impossible. Aquesta dificultat d'accés no ve donada, sols, pel fet de que la zona sigui difícil sinó perquè existeix una manca de senyalització que provoca que els que no coneixen la zona o el terreny no puguin, de cap forma, trobar els jaciments per poder visitar-los.

Unida a la manca de senyalització hi apareix la manca d'informació que es presenta des de l'illa ja que, fins aquest estiu 2014, totes les oficines de turisme que hi havia estaven tancades. Això provocava que el turista no pogués obtenir informació del que existia a l'illa, més enllà del que se li havia presentat com un destí de sol i platja.

Per tant, la candidatura es presenta com una elecció feta de pressa com a reclam turístic, sense tenir en consideració que s'han de realitzar moltes tasques abans de poder presentar la candidatura (excavacions, estudis, senyalització,...) ja que, actualment, ni els jaciments ni la situació d'aquests presenten una imatge adient per aconseguir el propòsit.

Aquest desig d'aconseguir la candidatura d'una forma ràpida i el fet de no haver-se realitzat un estudi minuciós sobre els jaciments ja declarats i els paral·lelismes que es mostren, provoquen que el conjunt talaiòtic de l'illa de Menorca, tot i ser un conjunt amb un gran valor cultural presenti motius que comportin que, segurament, sigui difícil aconseguir la declaració.

No obstant, la candidatura està en procés de gestió actualment i, des del Consell Insular de Menorca, la candidatura no vol presentar-se fins el 2016, temps que creuen suficient per poder haver realitzat totes les gestions necessàries i esmenar les mancances que es detectin.

Conclusions i propostes de futur

Després d'haver realitzat l'anàlisi dels diferents aspectes que ocupen en aquest treball, puc concloure que *Menorca Talaiòtica Patrimoni Mundial* és una candidatura amb possibilitats però no ara, ja que requereix una millor carta de presentació que sols s'aconseguirà treballant en els aspectes que li manquen als elements que formen el conjunt de la candidatura.

Primerament, s'hauria de fer un estudi dels 32 elements, desenvolupant un ampli programa de recerca arqueològica que porti, gracies a les excavacions, informacions d'important rellevància. Per tant, és necessari elaborar un programa d'excavacions que permeti conèixer, amb profunditat, els monuments i els atributs que aquests tenen. Serà imprescindible dotar econòmicament aquest programa arqueològic específic, probablement per impuls de l'administració pública amb aportacions del sector privat. Seguidament i en relació amb els resultats de les excavacions, és necessari desenvolupar un programa de restauració i conservació dels 32 elements que conformen el conjunt perquè, d'aquesta forma, es trobin en les condicions idònies per poder ser valorats positivament per les organitzacions vinculades a la UNESCO i també pels seus potencials visitants.

És necessari, en un segon terme, desenvolupar un projecte de senyalització i d'elaboració de fulletons informatius i que aquests estiguin en diversos idiomes per poder arribar a un públic ampli. D'aquesta forma, l'usuari que ho desitges podria accedir als recintes, gràcies a la senyalització i la informació sol·licitada.

Lligada a la idea de la informació, és necessari que des de les oficines de turisme s'ofereixi informació sobre dits monuments i que les persones que treballin en aquests àmbits tinguin un coneixement ampli sobre els espais per poder presentar-los de les formes adients a l'usuari.

També seria molt positiu que s'elaboressin mapes explicatius dels 32 recintes, indicant on aquests s'ubiquen i proposant rutes. D'aquesta forma, s'invitaria al usuari a realitzar rutes caminant, aprofitant els paisatges naturals de l'illa i

complementant-los amb aquests trossets d'història que envolten Menorca. A més, cal tenir en conta que a Menorca existeix el Camí de Cavalls, una ruta que envolta tot el litoral de l'illa i que podria aprofitar-se per poder arribar a aquests espais que volen ser declarats. Així, el turista d'espais naturals, de rutes de senderisme, també es veuria atret per la oferta que oferiria la illa. No obstant, el Camí de Cavalls també requereix millores en les seves estructures ja que no presenta els serveis necessaris en el propi camí, pel que els usuaris han de desviar-se d'aquest per aconseguir menjar, per dormir (ja que en molts llocs està prohibit acampar)... A més, és un recurs poc explotat encara, actualment.

Des de l'illa de Menorca es realitzen diverses campanyes de promoció però totes es troben lligades a aquesta idea de turisme massiu de sol i platges, pel que també és necessari fer un esforç per canviar aquesta idea i per començar a mostrar-se com un recurs natural i cultural, ja que l'illa té molta potència en aquests aspectes.

Per intentar canviar aquesta idea de Menorca com un destí de sol i platja, des del Consell Insular es treballa de forma contínua en les xarxes socials com Facebook (Menorca Talayótica) i Twitter (@Mtalayotica), fent publicacions de forma continuada donant a conèixer les meravelles que es volen declarar. No obstant, el número de seguidors d'ambdues xarxes és bastant reduït, encara, actualment (a twitter la pàgina conta amb 203 seguidors i a Facebook 1000³³) pel que una bona iniciativa seria la creació de vídeos virals que poguessin arribar a tot el món, fet que seria una bona forma de promocionar la cultura i riquesa de l'illa.

És necessari, també, conscienciar als menorquins de la riquesa de l'illa i de la importància de la declaració ja que molts són els illencs que desconeixen l'existència de la candidatura o el per què d'aquesta inversió cultural. Per tant, és important que es creï una consciència cultural en tots els illencs que, a més, augmentarien, d'aquesta forma, l'estima per l'illa, els recursos i tresors que hi ha en ella. No obstant, cal dir que aquesta tasca està començant a portar-se a terme

³³ Dades extretes de Facebook i Twitter el 23 d'agost del 2014.

en escoles i instituts oferint, per part del Consell Insular de Menorca, els tallers esmentats.

Menorca Talaiòtica és una proposta que té gran potencial però és necessari polir molts aspectes abans de poder presentar-se com una candidatura amb potencial ja que, si les mancances en gestió es veiessin millorades el fet de que existeixin aparents semblances amb altres conjunts de béns ja declarats no seria un possible fet advers.

Les taules, les navetes... i, en definitiva, els poblats talaiòtics són béns de gran importància per la història de la civilització i, sobretot, per la història que acompanya l'illa de Menorca però el camí per aconseguir una forta candidatura tot just acaba de començar.

Tot just ara s'estan començant a moure els fils per atreure un turisme cultural. L'hivern del 2014 ha estat el primer any en que, per exemple, s'han ofertat visites guiades a alguns dels jaciments més representatius dels que volen ser declarats, com ara Torre d'en Galmés o Talatí de Dalt. Les senyalitzacions i millores de trams de camins per arribar a alguns dels jaciments estan començant a gestionar-se ara, al igual que la mostra d'un fort interès en la promoció de "*Menorca Talaiòtica*" creant un eslògan com "*Única en el Món*".

Per tant, i per concloure, la candidatura *Menorca Talaiòtica* probablement s'ha pensat d'una forma potser precipitada. El recurs de la declaració Patrimoni Mundial és un aspecte ambiciós ja que el fet d'obtenir aquesta protecció es presenta com un potencial a l'hora d'atreure els futurs usuaris i, la necessitat d'atreure aquest turisme "no de masses" ha provocat un desig per obtenir resultats abans de fer els treballs necessaris.

Per aquestes raons i tot i la riquesa de l'illa i la seva història, *Menorca Talaiòtica* és un projecte ambiciós i jove que, al meu entendre, requereix més anys de gestació per poder arribar a ser una candidata potencial i per tenir possibilitats aconseguir la declaració Patrimoni Mundial.

Bibliografia

ARISTA ZERGA, Adriana. La UNESCO y el Patrimonio Cultural. *Área de Participación Comunitaria. Proyecto Qhapaq Ñan – Sede Nacional*. Ed: Ministerio de Cultura de Perú(2009).

BOSC, Frédéric. *Raconte-moi l'UNESCO*. Ed: Ediciones UNESCO i Nouvelle Arche de Noé Éditions (París, 2001).

CLEERE, Henry. *Archeological Heritage Management in the Modern World*. Ed: World archeology (2006).

Consell Insular de Menorca. *Menorca talaiòtica – Candidata Patrimoni Mundial. Proposta 1*. Ed: Bisdixit (2013).

Consell Insular de Menorca. *Cultura Talaiòtica de Menorca*. Ed: Govern Insular de Menorca (2013).

Consell Insular de Menorca. *Menorca Talaiòtica. Candidata Patrimoni Mundial. Única al món*. Ed: Something's cooking comunicació (2014).

Europa Press (12 Setiembre 2013). Menorca acogerá el 2 de Octubre el primer Foro de Turismo y Naturaleza de Balears: En la cita se presentaran las últimas novedades y tendencias en el sector, y sus posibilidades de comercialización internacional y las experiencias de gestión de este producto turístico en otros sitios. *Diari Menorca*. Recuperado 5 de Octubre del 2013 en <http://alturl.com/2tk7p>

Europa Press (5 Julio 2013). “Vámonos a Menorca” apuesta por el turismo medioambiental: Un grupo de expertos a puesto en marcha una página web a través de la cual buscan promocionar el disfrute del tiempo libre a través del senderismo. *Diari Menorca*. Recuperado 23 de Noviembre del 2013 en <http://alturl.com/oacvq>

GARFIELD, Donald. *Tourism at World Heritage Cultural Sites*. Ed: Icomos (1993).

LARA, Sergi. *El Camí de Cavalls. La volta a Menorca en 10 dies – 20 etapes*. Ed: Triangle Postals (2012).

Institut d'Estudis menorquins. *Guia Camí de Cavall. 20 itineraris per a descobrir Menorca*. Ed: Fundació Destí Menorca (2010).

MARTÍNEZ, Celia. La redifinición del valor universal excepcional y el futuro de la Lista del Patrimonio Mundial. *E-rph: revista semestral*, 3 – 20 (Juny, 2010).

MONTSERRAT, Joan i Imma Planes. *Menorca, una volta per l'illa*. Ed: Triangle Postals (2009)

Redacció (8 Setiembre 2012). El Consell ultima el informe de la candidatura de la UNESCO: El Consejo Nacional deberá elegir si la propuesta de la Menorca Talayótica es una de las dos opciones que presentará España al distintivo de Patrimonio de la Humanidad. *Diari Menorca*. Recuperado 23 Noviembre 2013 en <http://alturl.com/zpv67>

Redacció (25 Abril 2013). La candidatura “Talayótica” se presentará a la UNESCO en 2016. *Diari Menorca*. Recuperado 23 Noviembre 2013 en <http://alturl.com/p697i>

REUTERS (30 juny del 2012). La UNESCO declara Belén como Patrimonio de la Humanidad en Peligro. *América economía: Política & Sociedad*. Recuperat 8 juliol 2014, a <http://alturl.com/2c32d>

OBISPO, Ángeles (24 Enero 2013). La capitalidad cultural atraerá turismo de calidad a Menorca: La iniciativa es apoyada por más de un centenar de identidades y busca nuevos apoyos privados y públicos. *Diari Menorca*. Recuperado 5 Octubre 2013 en <http://alturl.com/2hwm3>

OBISPO, Angeles. Un verano en la Menorca talayótica. *Es Diari Menorca*. (23 d'agost del 2013).

ORFILA PONS, Margarita; Guillem Sintès Espasa; i Enric Taltavull Femenias. *Guia arqueològica de Menorca*. Ed: Consell Insular de Menorca (Maó, 1984).

Patrimonio Mundial y Patrimonio Cultural en España. Ed: Gobierno de España (2011)

PALACIOS DONGO, Alfredo (3 juliol del 2013). Chan Chan: peligra la más grande ciudadela de barro prehispánica. *Política y Sociedad: Culturasindigenas*. Recuperat 8 juliol 2014, a <http://alturl.com/p9tgv>

PEDERSEN, Arthur. *Gestión del turismo en sitios del Patrimonio Mundial: Manual práctico para administradores de sitios del Patrimonio Mundial*. Ed: UNESCO (2002).

PONS DE LA ROSA, Isaac (5 de Octubre 2013). Los dueños de los monumentos tienen la llave para lograr la declaración de la UNESCO: El Consell pretende un acuerdo con los propietarios de 20 yacimientos para garantizar el libre acceso. *Diari Menorca*. Recuperado 5 Octubre 2013 en <http://alturl.com/dmssk>

PONS, Tirso (1 Enero 2012). Patrimonio de la Humanidad. *Diari Menorca*. Recuperado 5 Octubre 2013 en <http://alturl.com/5vgvc>

Protocol per la ordenació dels criteris per a la identificació i preparació de les candidatures de Patrimoni Mundial i Patrimoni Cultural Immateral de la Humanitat a Catalunya. Ed : Generalitat de Catalunya (2013).

R. BONET, Dalia (25 Marzo 2010). Menorca, sería candidata a patrimonio de la humanidad: El representante de la UNESCO, Ángel Morillas, asegura que esta distinción aportaría más turismo de calidad a la isla. *Diari Menorca*. Recuperado 5 Octubre 2013 en <http://alturl.com/ffj7b>

SABORIT, Fela (30 Junio 2011). Apoyo a Jeju y Menorca desde la Conferencia de la UNESCO. *Diari Menorca*. Recuperado 23 Noviembre 2013 en <http://alturl.com/vxc9r>

SABORIT, Fela (1 Marzo 2013). El vertido del dragado de Maó llega a oídos de la UNESCO: Los ecologistas de Oceana denuncian ante la sede de la organización en París que el proyecto de la Autoridad Portuaria vulnera el título de Reserva de la Biosfera. *Diari Menorca*. Recuperado 23 Noviembre 2013 en <http://alturl.com/hyivf>

SANZ, Nuria. Valores universales y locales en el marco de la Convención de Patrimonio Mundial. *PH Boletín del Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico*, 58, 125 – 126 (mayo 2006).

The World's Heritage: a complete guide to the most extraordinary places. Ed: UNESCO Ediciones (Barcelona, 2012).

UNESCO (2003). Reglamento. Comité Intergubernamental de Protección del Patrimonio Mundial Cultural y Natural. *WHC-2003/5*

UNESCO (2006). Convención sobre la Protección del Patrimonio Mundial, Cultural y Natural. *WHC-2006/WS/3*

UNESCO (28 January 2011). General assemble of states parties to de convention concernint theprotection of the world cultural and natural heritege. *WHC-01/GA/1 Rev. 3*

UNESCO (juillet, 2012). Orientations devant guider la mise en œuvre de la Convention du patrimoine mondial. *WHC.12/01*

Videografia

FUENTES, Guevara. *Cultura tayotica de Baleares*. Youtube, 5 noviembre 2011. <http://alturl.com/b7hix> . 23 juny 2014.

MAGGINI, Mateo. *La verdadera historia de taules y talayots*. Youtube, enero 2011. <http://alturl.com/fmsq9> . 23 juny 2014.

Menorca Talaiòtica. *Menorca Talaiòtica. Candidata Patrimoni Mundial*. Youtube, 15 març 2014. <http://alturl.com/o9tir> . 23 juny 2014.

Visit Menorca. *Menorca, érase una vez una isla encantada*. Youtube. 26 enero 2009. <http://alturl.com/27455> . 23 juny 2014 .

Webgrafia

Consell Insular de Menorca. *Departament de cultura*. Recuperat 29 de juliol del 2014 des de <http://alturl.com/dbz9e>

Gobierno de España. *Lista Patrimonio Mundial en Peligro*. Recuperat 25 de juliol del 2014 des de <http://alturl.com/zce8f>

Menorca Talaiòtica. *Menorca Talaiòtica Candidata Patrimoni Mundial. Única al món*. Recuperat 29 de juliol del 2014 des de <http://www.menorcatalayotica.info/>

MSN VIAJES. *Patrimonio Mundial en Peligro: La Ciudad vieja de Jerusalem y los muros*. Recuperat 8 de juliol del 2014 des de <http://alturl.com/axj6p>

UNESCO. *Lista del Patrimonio Mundial*. Recuperat 17 de juny del 2014 des de <http://alturl.com/2hbpe>

WIKIPEDIA. *Abu Mena*. Recuperat 8 de juliol del 2014 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Abu_Mena

WIKIPEDIA. *Catedral de Bagrati*. Recuperat 8 de juliol del 2014 des de http://es.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Bagrati

Annex: Fitxes

Nom
<i>Assentament costaner de Cala Morell</i>
Descripció
<p>(1400 – 1000 aC.) Aquest jaciment (format per una gran necròpolis, disset coves i un poblat costaner de naviformes habitat durant l'edat de bronze, delimitat per una muralla al sud i format per tretze unitats d'habitació. També hi trobem depressions excavades a la roca mare i dues basses que s'utilitzaven per la recollida d'aigua. A la part alta del poblat hi ha una petita esplanada de construcció circular que es troba delimitada per la roca mare i per un parament ciclopi del que en desconeixem la utilitat) es situa a Ciutadella³⁴.</p> <p>Pel que fa aquest primer recinte, el que el caracteritza és el fet de que no és una tècnica constructiva ciclòpia habitual en les navetes d'habitació del moment, sinó que està construït amb petites pedres³⁵.</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • Núm. BIC del Consell Insular de Menorca 0000465 • Núm. BIC Govern de les Illes Balears: 7015-2-2-51-001756-0 • Núm. BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003363-00000 • Núm. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1726³⁶
Imatges
<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="margin-left: 20px;"> <p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/5epmo)</p> </div> </div>

³⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5epmo>, 15 de juliol del 2014.

³⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5epmo>, 15 de juliol del 2014.

³⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5epmo>, 15 de juliol del 2014.

Nom
<i>Cova des Càrritx</i>
Descripció
<p>És una cova natural situada al barranc d'Algendar (entre les poblacions de Ferreries i Ciutadella) que, actualment, no es pot visitar a causa dels valors geològics i arqueològics que conté (únicament científics i experts poden entrar en aquest recinte). El bon estat de les restes es deu a que, anys enrere, la porta de la cova va ser tapiada per una gran roca, que va ocultar la seva existència.³⁷</p> <p>La Cova des Càrritx és una cova de més de 200 metres longitudinals on es poden diferenciar fins a set sales les quals es troben comunicades entre sí a través de corredors i galeries. Aquest jaciment conté, a l'entrada, el primer mur de grans pedres amb tècnica ciclòpia que es pot trobar a la illa. A més, les troballes de la cova (denes, objectes de fusta, braçalets, punxons, ceràmica... han estat de gran importància, ja que han donat una valuosa informació sobre els rituals funeraris i, també, sobre alguns hàbits i costums dels prehistòrics de la zona.³⁸</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • Núm. BIC del Consell Insular de Menorca 000722 • Núm. BIC del Govern de les Illes Balears 7015-2-2-51-002810-0 • Núm. BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0010484-00000³⁹
Imatges
No existeixen imatges d'aquest jaciment.

³⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/d29p7>, 15 de juliol del 2014.

³⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/d29p7>, 15 de juliol del 2014.

³⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/d29p7>, 15 de juliol del 2014.

Nom
<i>Es Castellàs des Caparrot de Forma</i>
Descripció
És un jaciment de necròpolis format per 23 coves artificials o hipogeus, situat a prop de Maó, a la urbanització de Es Canutells. El jaciment destaca, sobretot, per la seva gran muralla construïda amb files de pedres grans i amb una notable inclinació, al interior de la qual es poden distingir dues construccions de planta circular construïdes amb pedres petites i un pou d'aigua dolça. ⁴⁰
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • Núm. BIC del Consell Insular de Menorca: 0000890 • Núm. BIC del Govern de les Illes Balears: 7032-2-2-51-001943-0 • Núm. BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003552-00000 • Núm. Decret 2563/1996, de 10 de setembre: 1907⁴¹
Imatges
 <p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/7gvq5)</p>

⁴⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/7gvq5>, 15 de juliol del 2014.

⁴¹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/7gvq5>, 15 de juliol del 2014.

Nom
<i>Hipogeu de Torre del Ram</i>
Descripció
(1700 – 1400 aC.). Aquest jaciment es tracta d'un hipogeu funerari de l'edat de bronze que té una planta allargada tot i que, aparentment, sembla rectangular. El seu accés és a través d'una xemeneia que dóna accés a un corredor escalonat. Al interior s'hi ha trobat gravats esquemàtics ⁴² que representen naus i altres figures que no han estat identificades. ⁴³
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • Núm. BIC del Consell Insular de Menorca: 000.610 • Núm. BIC del Govern de les Illes Balears: 7015-2-2-51-001819-0 • Núm. BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-000855200001 • Núm. Decret 2563/19966, de 10 de setembre: 1786⁴⁴
Imatges
 <p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/yfm86)</p>

⁴² Alguns autors han esmentat que aquests gravats són de gran importància perquè podrien representar naus de l'època de bronze.

⁴³ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/yfm86>, 15 de juliol del 2014.

⁴⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/yfm86>, 15 de juliol del 2014.

Nom
<i>Hipogeus de Biniai Nou</i>
Descripció
<p>(2100 - 1000 aC.). Aquests dos hipogeus funeraris, situats a la ciutat de Maó, van ser construïts durant el calcolític, raó per la qual és el jaciment més antic de la prehistòrica de Menorca que conté restes humanes (fins el 2014 són, actualment, les restes més antigues trobades). Els dos béns tenen la particularitat de tenir la part de la cambra excavada a la mateixa roca mare i, en canvi, el corredor o accés es va construir mitjançant lloses verticals i una façana megalítica.⁴⁵</p> <p>Un dels hipogeus té una façana lleugerament còncava amb una porta situada al centre. Aquesta porta dóna accés a un corredor amb doble llosa superior. La cambra és ovalada i amb una espècie de banc. En aquesta també hi trobem una cavitat oberta a la roca.⁴⁶</p> <p>El segon hipogeu també presenta una façana similar a l'anterior però, en aquest cas, la porta central comunica amb un corredor baix i la cambra és circular. El sostre es va desprendre quan la cova encara es trobava en ús.⁴⁷</p> <p>L'any 2000 es va realitzar una primera i única excavació, gràcies a la qual es va descobrir que en aquests hipogeus hi havien 81 individus enterrats. Durant aquesta excavació també es va realitzar una restauració al sostre que havia caigut.⁴⁸</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • Núm. BIC del Consell Insular de Menorca: 001298 • Núm. BIC del Govern de les Illes Balears: 7032-2-2-51-001906-0

⁴⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5yo87>, 15 de juliol del 2014.

⁴⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5yo87>, 15 de juliol del 2014.

⁴⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5yo87>, 15 de juliol del 2014.

⁴⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5yo87>, 15 de juliol del 2014.

- Núm. BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003515-00000
- Núm. Decret 2563/1996, de 10 de setembre: 1870⁴⁹

Imatges

Imatge extreta de la web
Menorca Talaiòtica
(<http://alturl.com/5yo87>)

⁴⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5yo87>, 15 de juliol del 2014.

Nom
<i>Monument de Na Comerma de Sa Garita</i>
Descripció
<p>Aquest jaciment, situat a Alaior, és un gran recinte de planta absidal, cobert per lloses molt grans, el qual s'obra a un gran espai rodejat per un mur ciclopi que estava, originalment, a cel obert.⁵⁰</p> <p>L'edifici es divideix en dues parts molt diferenciades: un recinte porticat al nord, el qual té una planta absidal irregular, delimitat per un mur de doble parament, l'interior està dividit per una sèrie de columnes arquitravades que formarien una retícula de cinc lineas orientades nord-sud i tres orientades est-oest (es conservem 10 columnes polilítriques⁵¹ i 6 lloses de coberta) . En aquest recinte destaca una columna situada al recinte porticat que té forma de taula; i al sud hi trobem un pati adossat de planta irregular al qual s'hi accedeix per una porta de llinda.⁵²</p> <p>A causa de que aquest recinte en cara no ha estat excavat, se'n desconeix la cronologia exacte i la seva funcionalitat. No obstant, arran d'una troballa a la superfície d'un vas talaiòtic es podria situar a l'entorn del segle VII aC. A més, alguns entesos defensen que aquest tipus d'edifici hauria de tenir un ús de tipus politico – ideològic i no un ús domèstic.⁵³</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • Consell Insular de Menorca: TGA-02. Any 2010. Carta arqueològica de protecció del PGOU d'Alaior. • Govern de les Illes Balears.TGA-02. Any 1989. Carta arqueològica de les Illes Balears. Programa de preservació de

⁵⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/fmici>, 15 de juliol del 2014.

⁵¹ Formades per diverses pedres.

⁵² Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/fmici>, 15 de juliol del 2014.

⁵³ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/fmici>, 15 de juliol del 2014.

jaciments.

- Ministeri de Cultura: 1606/1607. Any 1966. Monuments prehistòrics i protohistòrics de l'illa de Menorca (IMPP)⁵⁴

Imatges

Imatge extreta de la web
Menorca Talaiòtica
(<http://alturl.com/fmici>)

⁵⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/fmici>, 15 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Naveta de Biniac Oriental</i>	
Descripció	
<p>(1400 – 1000 aC). Aquesta naveta funerària es troba a Alaior i ocupa la època del Bronze Inicial i el final de l'Edat de Bronze. La naveta té una planta circular i la seva estructura es troba a mig camí entre els sepulcres megalítics i les navetes de planta allargada que es troben en èpoques posteriors. El corredor interior dona accés a una càmera interior ovalada, construïda amb un parament irregular amb la tècnica d'aproximació de fileres i coberta per lloses horitzontals.⁵⁵</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N^o BIC del Consell Insular de Menorca: 000006 • N^o BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51-001521-0 • N^o BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003121-00000 • Num. Decret 2563/1966, 10 de setembre: 1491 • Declarada Monument Històrico-Artístic pel Decret de 3 de juny de 1931.⁵⁶ 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Descobreix Menorca (www.descobreixmenorca.com)</p>

⁵⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/6pde9>, 16 de juliol del 2014.

⁵⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/6pde9>, 16 de juliol del 2014.

Nom
<i>Naveta des Tudons</i>
Descripció
<p>(1400 – 1000 aC.) és un recinte funerari situat a Ciutadella i que té un excel·lent estat de conservació. La seva construcció de tècnica ciclòpia crea una forma de planta allargada. La façana és plana i , lleugerament, còncava, amb restes d'una possible plataforma de lloses davant del portal. Al interior s'hi accedeix a través d'una porta que dona pas a un vestíbul quadrat que, alhora, comunica amb la càmera inferior i amb la superior a través d'una xemeneia inclinada. La porta de la cambra inferior està formada per tres pedres que formen una llinda i per ella s'accedeix a una habitació allargada amb un banc absidal. El parament interior està construït amb blocs regulars de grans dimensions al inferior i més petits a les files superiors. La càmera superior és molt regular i s'hi accedeix des del vestíbul.⁵⁷</p> <p>El 1959 i el 1960 es va portar a terme les excavacions d'aquest recinte, sota el càrrec del professor Pericot i Maria Lluïsa Serra. Aquestes intervencions arqueològiques van donar lloc a conèixer la funció funerària de la naveta on s'hi van trobar 100 individus, de ambdós sexes i de totes les edats, acompanyats d'aixovar i olletes on es dipositaven les ofrenes duran els ritus funeraris. Els esquelets es van trobar desarticulats i amuntegats a causa de que els nous enterraments desplaçaven els anteriors.⁵⁸</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.688. • N° BIC del Govern Balear: 7015-2-2-51-2882 • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-000344200001 • Num. Decret 2563/166, de 10 de setembre: 1802 • Declarat Monument Històric – Artístic pel decret de 3 de juny de 1931⁵⁹

⁵⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/4u4he>, 16 de juliol del 2014.

⁵⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/4u4he>, 16 de juliol del 2014.

⁵⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/4u4he>, 16 de juliol del 2014.

Imatges

Imatge extreta de la web
Menorca Talaiòtica
(<http://alturl.com/4u4he>)

Nom
<i>Naveta nord de Rafal Rubí</i>
Descripció
<p>Rafal Rubí és un jaciment arqueològic compost per dues navetes funeràries d'època talaiòtica i pretalaiòtica (bronze mitjà i final) que es troben a Alaior. En el cas de la naveta nord, consta d'una façana construïda amb blocs regulars i s'accedeix al interior mitjançant un corredor que dona accés a la planta absidal. Per passar a la cambra trobem una llosa perforada, molt treballada, amb una perforació quadrangular i un rebaix per encaixar-hi la porta. La cambra està feta de blocs desbastats col·locats horitzontalment, de forma regular. ⁶⁰</p> <p>Pel que fa a les excavacions, aquest recinte va ser excavat i restaurat l'any 1977, a càrrec del Sr. Roselló. En aquesta expedició es van descobrir restes humanes localitzades a la cambra superior però no restes d'aixovar. ⁶¹</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.062 • N° BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51-000020-0 • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0003197-00000 • Núm. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1565 i 1566 • Declarat Monument Històric – Artístic pel decret de 3 de juny de 1931⁶²
Imatges
No existeixen imatges d'aquest jaciment.

⁶⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/gsqd6>, 17 de juliol del 2014.

⁶¹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/gsqd6>, 17 de juliol del 2014.

⁶² Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/gsqd6>, 17 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Naveta sud de Rafal Rubí</i>	
Descripció	
<p>Aquesta naveta és la segona del conjunt esmentant en l'element 9. En aquest cas, la naveta és de planta allargada, amb blocs desbastats en el parament exterior i una façana restaurada, de base còncava. S'accedeix al interior per un corredor i, a través d'una llosa perforada amb un rebaix per encaixar-hi el tancament, es passa a la cambra inferior. Per arribar a la cambra superior hi ha una xemeneia estreta. Ambdues cambres estan acabades amb lloses en posició horitzontal.⁶³</p> <p>En aquest segon cas també va ser el Sr. Roselló el que va realitzar les intervencions arqueològiques el 1977. No obstant, en aquesta naveta es van descobrir fragments de ceràmica del bronze mitjà, dos objectes de metall, una llàgrima bicònica i un fragment de vareta.⁶⁴</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.062 • N° BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51-000020-0 • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0003197-00000 • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1565 i 1566 • Declarat Monument Històric – Artístic pel decret de 3 de juny de 1931⁶⁵ 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/hck8t)</p>

⁶³ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/hck8t>, 17 de juliol del 2014.

⁶⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/hck8t>, 17 de juliol del 2014.

⁶⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/hck8t>, 17 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Necròpolis de Cala Morell</i>	
Descripció	
<p>La està formada per disset coves artificials, les quals van ser utilitzades com a cementiri des del Bronze Mitjà fins al segle II dC. L'interior d'alguna d'aquestes coves pretenia imitar les cases circulars de l'època talaiòtica. Algunes són de planta simple, altres presenten desnivells o columnes exemptes picades a la mateixa roca per marcar diferents espais. El conjunt d'aquestes coves conta, a més, amb un poblat pretalaiòtic que s'intueix gràcies a la muralla de 200 metres que s'hi ha trobat, que protegeix adossaments i pous excavats a la roca mare. ⁶⁶</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 0.000.466 • N° BIC del Govern Balear: 7015-2-2-55- 2942 • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0000821 • Núm. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1727⁶⁷ 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/dzdfef)</p>

⁶⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/dzdfef>, 17 de juliol del 2014.

⁶⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/dzdfef>, 17 de juliol del 2014.

Nom
<i>Necròpolis i Es Castellet de Calescoves</i>
Descripció
<p>(1200 – 123 aC.). Aquesta zona és de gran importància a causa del gran número de monuments que conté la zona: una necròpolis (d'època talaiòtica) composta per més de 90 coves artificials i hipogeus d'enterrament excavats als mateixos penya-segats de la cala; un embarcador; i un establiment costaner delimitat per una muralla prehistòrica i un santuari d'època romana⁶⁸.</p> <p>Aquestes coves eren tombes d'enterrament col·lectiu on el ritual consistia en la disposició dels difunts en posició fetal i a alguns se'ls acompanyava d'objectes de bronze o os com aixovar funerari. Als murs dels costats es disposaven ofrenes dintre de vasos ceràmics troncocònics i de perfil en S. També s'hi ha trobat: objectes de bronze (bastons de comandament, collarets de cadena, braçalets...) i/o de ferro (tisoires, ganivets, espases...)⁶⁹.</p>
Protecció
<p>Proteccions de la necròpolis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000002 • N° BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51- 000019-0 • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0003150-00000 • Núm. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1520⁷⁰ <p>Proteccions de l'establiment costaner:</p> <ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.027. • N° BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51- 00149-0 • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0003150-00000 • Núm. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1521⁷¹

⁶⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/bt3hi>, 17 de juliol del 2014.

⁶⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/bt3hi>, 17 de juliol del 2014.

⁷⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/bt3hi>, 17 de juliol del 2014.

⁷¹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/bt3hi>, 17 de juliol del 2014.

Imatges

Imatge extreta de la web
Exclusive Menorca
(www.exclusivemenorca.com)

Nom	
<i>Poblat de naviformes de Son Mercer de Baix</i>	
Descripció	
<p>(1400 – 1000 aC.). Aquest jaciment es tracta d'un poblat format per quatre navetes d'habitació. La més destacada és la Cova des Moro, que té una planta absidal i conserva part de la seva coberta, la qual està sostinguda per tres columnes de pedra que tenen la característica de ser de base reduïda i d'eixamplar-se a mesura que s'apropen al sostre.⁷²</p> <p>Gràcies a les diverses excavacions arqueològiques es va descobrir que al poblat hi havia un taller de fundició de bronze, raó per la qual sabem que el poblat es dedicava al treball d'aquest metall. A més, es va trobar un lingot de bronze i diversos gresols.⁷³</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000805. • N° BIC del Govern Balear: 7023-2-2-51-000027-0 • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0003487-00000 • Núm. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1841 i 1842 • Declarat Monument Històric – Artístic pel decret de 3 de juny de 1931⁷⁴ 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/okhcp)</p>

⁷² Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/okhcp>, 17 de juliol del 2014.

⁷³ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/okhcp>, 17 de juliol del 2014.

⁷⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/okhcp>, 17 de juliol del 2014.

Nom
<i>Poblat talaiòtic de Binissafullet</i>
Descripció
<p>(X – III aC.). Aquest poblat talaiòtic de 6.000 metres quadrats presenta els trets característics dels poblats talaiòtics de l'illa: un talaiot, un recinte de taula, una sala hipòstila, habitatges, restes de sitges,...⁷⁵</p> <p>Les excavacions que es van realitzar el 1990 van demostrar diversos fets importants sobre les activitats que es portaven a terme en el poblat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Presència, i per tant consum, de vi amb gran quantitat de fragments d'àmfores púniques rompudes intencionadament i acumulades, sobretot, a la part posterior de la taula. • Presència, i per tant consum, de bous i cabrits de curta edat. Els seus ossos s'acumulaven al costat de les pilastres encaixades en la roca. • Gran foc de combustió ràpida.⁷⁶ <p>Aquestes restes indiquen que s'hi realitzaven rituals en relació a la fertilitat d'animals, els camps i de les persones. .⁷⁷</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • Nº BIC del Consell Insular de Menorca: 001253 • Nº BIC del Govern Balear: 7052-2-2-55- 2941 • Nº BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0000819 • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 2095⁷⁸
Imatges
<div> <p>Imatge extreta de la web Menorca WEB (www.menorcaweb.com)</p> </div>

⁷⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5h6ct>, 17 de juliol del 2014.

⁷⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5h6ct>, 17 de juliol del 2014.

⁷⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5h6ct>, 17 de juliol del 2014.

⁷⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/5h6ct>, 17 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Cornia Nou</i>	
Descripció	
<p>Entre les estructures d'aquest poblat destaca la construcció d'un gran talaiot troncocònic, de més de 10 metres d'alçada i amb una gran escala que dona accés al pis superior. En el poblat trobem altres tipus de construccions de les quals s'han extret gran quantitat d'eines elaborades per l'alimentació i el processament d'aquest. Aquesta troballa demostra que en aquesta civilització existia un cert grau de jerarquització i, a més, demostra la complexitat de la societat del moment⁷⁹.</p> <p>Existeix, també, un segon talaiot més petit, adossat a una miralla preexistent. Al costat d'aquest existeixen dues grans cisternes interconnectades i excavades a la roca mare⁸⁰.</p> <p>L'últim edifici que hi destaca és la construcció de cinc hipogeus funeraris, lloc on es pot trobar, per tant, la necròpolis d'aquest poblat⁸¹.</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 001102 • N° BIC del Govern Balear: 7037-2-2-51-002040-0 • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003652-00000 • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 2002⁸² 	
Imatges	
	<p>Imatge realitzada per Jéssica Echevarría.</p>

⁷⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/3g2eg>, 31 de juliol del 2014.

⁸⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/3g2eg>, 31 de juliol del 2014.

⁸¹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/3g2eg>, 31 de juliol del 2014.

⁸² Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/3g2eg>, 31 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Montefí</i>	
Descripció	
<p>Aquest jaciment va construir-se en època talaiòtica, cap el segle X, i va trobar-se en ús fins l'època romana. Les característiques arquitectòniques del poblat ens demostren que aquest recinte contava amb una població dedicada, plenament, a la ramaderia i l'agricultura⁸³.</p> <p>Els arqueòlegs, tot i no haver trobat restes de recintes de taula, no descarten la seva presència en aquest poblat. No obstant, el poblat si conté: talaiots construïts amb la tècnica ciclòpia, necròpolis d'hipogeus, coves naturals, sitges d'emmagatzematge, dipòsits de recollida d'aigua,...⁸⁴</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.334. • N° BIC del Govern Balear: 7015-2-2-51-001701-0.00000. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003652-00000 • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1673⁸⁵ 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/umgxz)</p>

⁸³ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/umgxz>, 31 de juliol del 2014.

⁸⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/umgxz>, 31 de juliol del 2014.

⁸⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/umgxz>, 31 de juliol del 2014.

Nom
<i>Poblat talaiòtic de sa Cudia Cremada</i>
Descripció
<p>En aquest poblat podem trobar: tres talaiots (de planta circular), un recinte de taula, un hipogeu amb sis columnes, una cova natural retocada i restes d'un mur construït amb la tècnica ciclòpia pròpia de les murades. El fet de que el conjunt no hagi pogut ser excavat plenament provoca que existeixin moltes restes cobertes per vegetació i pedres que dificulten definir quins altres edificis podem trobar. Finalment, en el recinte si que hi podem trobar, també, un pu que es troba tapat amb una gran llosa⁸⁶.</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • Ministerio de Educación y Ciencia. Monumentos Prehistóricos y Protohistóricos de la isla de Menorca (IMPP). Nº 1900. Año 1966. • Conselleria de Cultura del Govern Balear. Cartes arqueològiques de les Illes Balears. Pla de preservació de jaciments arqueològics. Maó. Nº5-45. Any 1990. • Ajuntament de Maó. Inventari de protecció del patrimoni arqueològic i etnològic del terme municipal de Maó. Nº45. Any 1986⁸⁷.
Imatges
 <p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/dsq7c)</p>

⁸⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/dsq7c>, 17 de juliol del 2014.

⁸⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/dsq7c>, 17 de juliol del 2014.

Nom
<i>Poblat talaiòtic de sa Torreta</i>
Descripció
<p>(1600 aC). El recinte va estar en ús fins ben entrada l'època islàmica medieval però, actualment, sols en conservem un talaiot, el recinte de taula i algunes construccions que són considerades habitats⁸⁸.</p> <p>Les excavacions que s'han realitzat han descobert la base d'una naveta funerària (sols es conserva la filera interior del mur intern) construïda amb tècnica ciclòpia. També es van trobar algunes restes de cases talaiòtiques⁸⁹.</p>
Protecció
<p>Proteccions al poblat</p> <ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.938. • N° BIC del Govern Balear: 7032-2-2-51-001981-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003592-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1946⁹⁰. <p>Proteccions a la naveta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.939. • N° BIC del Govern Balear: 7032-2-2-51-001982-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0003593-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1946⁹¹.
Imatges
 <p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/zoz92)</p>

⁸⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/zoz92>, 31 de juliol del 2014.

⁸⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/zoz92>, 31 de juliol del 2014.

⁹⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/zoz92>, 31 de juliol del 2014.

⁹¹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/zoz92>, 31 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Sant Agustí</i>	
Descripció	
(D'època talaiòtica, habitat fins l'època islàmica al segle X-XIII) En aquest recinte trobem un dels talaiots millors conservats de l'època talaiòtica ja que aquest conserva encara l'embigat de llenya d'ullastre original. A més a més, aquest recinte conserva un segon talaiot, un poblat de vuit cases talaiòtiques i set construccions amb elements similars als recintes de taula ⁹² .	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 001151. • N° BIC del Govern Balear: 07902.2.2.55.2862. • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-55-0000698. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 2042. • Declarat Monument Històrico-Artístic pel Decret de 3 de juny de 1931⁹³. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/dyyhr)</p>

⁹² Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/dyyhr>, 31 de juliol del 2014.

⁹³ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/dyyhr>, 31 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Talatí de Dalt</i>	
Descripció	
<p>Aquest poblat talaiòtic està format pels habitatges del poblat i una necròpolis de coves artificials on es realitzaven enterraments i ritus funeraris. El poblat es complementa, també, amb: talaiots, santuaris de taula, trams de muralla, sales amb columnes... Es calcula que en aquest espai, que es troba en un bon estat de conservació, hi van arribar a viure un centenar de persones, els quals eren ramaders y agrícoles, fet que sabem gràcies a les troballes de restes de ceràmica i de fauna⁹⁴.</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000932 • N° BIC del Govern Balear: 7032-2-2-2-55-2848. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-55-0000687. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1938. • Declarat Monument Històric-Artístic pel Decret de 3 de juny de 1931⁹⁵. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/3v2ne)</p>

⁹⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/3v2ne>, 31 de juliol del 2014.

⁹⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/3v2ne>, 31 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Torralba d'en Salort</i>	
Descripció	
<p>En aquest recinte hi destaquen els dos talaiots, el recinte de taula, una sala hipòstila, alguns hipogeus excavats al subsòl i altres restes constructives que són considerats com habitats. En aquest poblat s'hi ha trobat restes que inviten al arqueòleg a afirmar que es va produir una comercialització de ceràmica púnica⁹⁶.</p> <p>El recinte de taula és un edifici en forma de ferradura amb petites capelles laterals. La taula es troba construïda amb dos grans blocs de pedra. En èpoques d'excavació es van trobar, en aquest santuari, una figura d'un brau de bronze i altres objectes de culte⁹⁷.</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.157. • N° BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51-001624-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: RI-51-0003227-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1597⁹⁸. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/u6osy)</p>

⁹⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/u6osy>, 31 de juliol del 2014.

⁹⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/u6osy>, 31 de juliol del 2014.

⁹⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/u6osy>, 31 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Torre d'en Galmés</i>	
Descripció	
<p>(1600 aC). Aquest poblat és el més extens de Menorca i, a l'hora, un dels més grans de Balears. De la seva monumentalitat conserva un gran número de construccions que, a més, es troben en un bon estat de conservació i permeten entendre els edificis dels poblats talaiòtics d'una forma clara. D'aquesta forma hi trobem: talaiots, cases talaiòtiques de planta circular, un recinte de taula, una sala hipòstila, un sistema de recollida d'aigües i quatre hipogeus que, inicialment, tenien una funció funerària⁹⁹.</p> <p>Els tres talaiots tenen un clar motiu defensiu, ja que des d'ells es pot observar una panoràmica perfecta de la costa sud de l'illa. La seva posició en un lloc tan privilegiat contribueix a la creació de teories que defensen que aquest recinte es trobava per sobre de la resta de poblats de Menorca. A més, es calcula que, degut a la seva capacitat, hi van arribar a viure 900 persones en el moment de màxim esplendor¹⁰⁰.</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • Nº BIC del Consell Insular de Menorca: 000151. • Nº BIC del Govern Balear: 7002-2-2-55-002847-0. • Nº BIC del Ministeri de Cultura: R-I-55-0000686-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1604. • Declarat Monument Històrico-Artístic pel Decret de 3 de juny de 1931¹⁰¹. 	
Imatges	
	<p>Imatge realitzada per Jéssica Echevarría.</p>

⁹⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/zr5n>, 31 de juliol del 2014.

¹⁰⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/zr5n>, 31 de juliol del 2014.

¹⁰¹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/zr5n>, 31 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Torrefullada</i>	
Descripció	
El poblat està format per un talaiot, un recinte de taula, diferents cases i una necròpolis formada per quatre hipogeus o coves artificials (en un dels hipogeus es van trobar bales de foner de plom d'època romana). Degut al seu ús fins l'època islàmica, també i podem trobar estructures de cisterna d'època romana o medieval i restes de muralla ciclòpia ¹⁰² .	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000618. • N° BIC del Govern Balear: 7015-2-2-55-2940. • N° BIC del Ministeri de Cultura: A-R-I-55-0000822. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1772¹⁰³. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/trxde)</p>

¹⁰² Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/trxde>, 31 de juliol del 2014.

¹⁰³ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/trxde>, 31 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Torretrencada</i>	
Descripció	
Aquest poblat destaca per la seva taula que és una de les més grans i espectaculars que es pot trobar a l'illa (conserva la pilastra de la part inferior). A més d'aquesta gran taula també hi podem trobar: un talaiot, restes del mur que tancava el recinte, fonaments de possibles cases i diferents hipogeus ¹⁰⁴ .	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000675. • N° BIC del Govern Balear: 7015-2-2-0000822. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-55-0000747. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1788¹⁰⁵. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/ncdpq)</p>

¹⁰⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/ncdpq>, 31 de juliol del 2014.

¹⁰⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/ncdpq>, 31 de juliol del 2014.

Nom	
<i>Poblat talaiòtic de Trepucó</i>	
Descripció	
<p>Aquest conjunt és un dels poblats més grans de l'illa amb una extensió de 4,80 hectàrees (gaire bé 5000 metres quadrats). Inicialment, aquest jaciment es trobava emmurallat i constava d'un poblat talaiòtic i una necròpolis amb algunes coves d'enterrament. Actualment, però, és conserven únicament un trams de muralla, dues torres quadrades, dos talaiots (dels quatre que hi havia), el recinte de taula (disposat al centre en forma d'estrella) i algunes restes dels habitatges (cases polilobulars amb un pati central i diverses habitacions perifèriques)¹⁰⁶.</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.940. • N° BIC del Govern Balear: 7032-2-2-55-2957.? • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-55-0000848. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1948-1951. • Declarat Monument Històric – Artístic pel Decret de 3 de juny de 1931¹⁰⁷. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/ceez5)</p>

¹⁰⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/ceez5>, 18 d'agost del 2014.

¹⁰⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/ceez5>, 18 d'agost del 2014.

Nom	
<i>Sala hipòstila des Galliner de Madona</i>	
Descripció	
<p>Sala hipòstila de planta semicircular i façana recta que es recolza en la roca per un costat i s'hi accedeix per una porta amb dintell monolític. A l'interior s'hi poden observar cinc columnes polilítriques formades per tambors sobreposats, nou pilastres de base estreta i unes restes sobre la coberta de lloses (això fa pensar que poder existia un pis superior). Actualment, però, el recinte es troba enderrocat i, per aquesta raó, clausurat¹⁰⁸.</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 001102. • N° BIC del Govern Balear: 7037-2-2-51-002040-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003652-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 2002¹⁰⁹. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/2sufd)</p>

¹⁰⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/2sufd>, 18 d'agost del 2014.

¹⁰⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/2sufd>, 18 d'agost del 2014.

Nom
<i>Santuaris de So Na Caçana</i>
Descripció
<p>(Bronze mitjà) En aquest jaciment trobem un conjunt de deu edificis talaiòtics, tres dels quals ja han estat excavats amb profunditat, descobrint que eren recintes de taula. Aquestes descobertes fan pensar que es podria tractar d'un centre religiós vinculat als nuclis de població d'aquesta zona¹¹⁰.</p> <p>Juntament al conjunt s'hi troba una necròpolis que està formada per dues coves naturals retocades i tres hipogeus¹¹¹.</p>
Protecció
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000132. • N° BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51-001605-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003208-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1577¹¹².
Imatges
 <p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/fxyic)</p>

¹¹⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/fxyic>, 18 d'agost del 2014.

¹¹¹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/fxyic>, 18 d'agost del 2014.

¹¹² Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/fxyic>, 18 d'agost del 2014.

Nom	
<i>Sepulcre de Son Olivaret</i>	
Descripció	
Aquest sepulcre funerari va ser construït el 1600 aC i és de planta circular. Les excavacions realitzades al recinte han contribuït a saber que el conjunt funerari contenia restes humanes, ceràmiques i objectes d'ós, per tant, en aquesta construcció s'hi van trobar grans restes d'aixovar funerari que acompanyava als difunts (ceràmiques que contenien líquids, aliments...) ¹¹³ .	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000132. • N° BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51-001605-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003208-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1577 ¹¹⁴. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/sd34k)</p>

¹¹³ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/sd34k>, 18 d'agost del 2014.

¹¹⁴ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/sd34k>, 18 d'agost del 2014.

Nom	
<i>Sepulcre megalític de Ses Roques Llises</i>	
Descripció	
<p>Sepulcre construït al voltant del 2000 aC (final del Calcolític i principis de l'edat de Bronze) que forma part del conjunt de Torre d'en Galmés. El sepulcre està format per una cambra rectangular, formada per sis lloses i coberta, a la qual s'hi accedia a través d'un corredor que donava pas a la cambra a través d'una obertura circular a la llosa de la façana. Actualment, només en conservem el basament¹¹⁵.</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • Consell Insular de Menorca: TGA-02. Any 2010. Carta arqueològica del Catàleg de protecció del PGOU d'Alaior. • Govern Balear: TGA-02. Any 1989. Carta arqueològica de les Illes Balears. Programa de preservació de jaciments. • Ministeri de Cultura: 1606/1607. Any 1966. monumentos Prehistóricos y Protohistóricos de la isla de Menorca¹¹⁶. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/m9stt)</p>

¹¹⁵ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/m9stt>, 18 d'agost del 2014.

¹¹⁶ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/m9stt>, 18 d'agost del 2014.

Nom	
<i>Talaiot de Torrelló</i>	
Descripció	
<p>El Talaiot de Torrelló és un dels poblats més grans del municipi de Maó, tot i que va ser molt malmès anys enrere per construccions diverses i treballs agrícoles. Per aquestes raons, només es conserven dos talaiots (un dels quals destaca per la seva grandiositat, és el més gran de l'illa) i restes d'una casa i d'un sistema de recollida d'aigües. També s'han trobat fonaments de cases i d'un parell d'hipogeus¹¹⁷.</p>	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000.933. • N° BIC del Govern Balear: 7032-2-51-000023-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003590-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1940 a 1944. • Declarat Monument Històric-Artístic pel Decret de 3 de juny del 1931¹¹⁸. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/ncv3m)</p>

¹¹⁷ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/ncv3m>, 18 d'agost del 2014.

¹¹⁸ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/ncv3m>, 18 d'agost del 2014.

Nom	
<i>Talaiot de Trebaluger</i>	
Descripció	
(Bronze Final). Format per un monument en forma de torre de planta el·líptica, es troba situat a un petit pujol on hi ha un gran mur ciclopi que el rodeja. Aquest mur va permetre descobrir una casa del Bronze Mitjà, per lo tant, anterior a la construcció del talaiot (construït amb doble3 parament de pedres petites) ¹¹⁹ .	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 001.235. • N° BIC del Govern Balear: 7032-2-51-002152-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003766-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 2116¹²⁰. 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/dmw25)</p>

¹¹⁹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/dmw25>, 18 d'agost del 2014.

¹²⁰ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/dmw25>, 18 d'agost del 2014.

Nom	
<i>Taula de Torrellisar</i>	
Descripció	
Poblat talaiòtic on s'hi pot identificar: un recinte de taula (té intervencions modernes posteriors), dos talaiots (també emmascarats per intervencions posteriors) i restes d'estructures disperses per tota la zona arqueològica) ¹²¹ .	
Protecció	
<ul style="list-style-type: none"> • N° BIC del Consell Insular de Menorca: 000154. • N° BIC del Govern Balear: 7002-2-2-51-001633-0. • N° BIC del Ministeri de Cultura: R-I-51-0003239-00000. • Num. Decret 2563/1966, de 10 de setembre: 1608¹²². 	
Imatges	
	<p>Imatge extreta de la web Menorca Talaiòtica (http://alturl.com/ih32x)</p>

¹²¹ Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/ih32x>, 18 d'agost del 2014.

¹²² Menorca Talaiòtica. Fitxa: <http://alturl.com/ih32x>, 18 d'agost del 2014.

